

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 1

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
MİLLÎ DAYANIŞMA, KARDEŞLİK
VE
DEMOKRASİ KOMİSYONU

5'inci Toplantı
20 Ağustos 2025 Çarşamba

Gündem:

- Cumartesi Annelerinin Dinlenilmesi
- Barış Annelerinin Dinlenilmesi
- İnsan Hakları Derneğinin (İHD) Dinlenilmesi
- İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneğinin (MAZLUMDER) Dinlenilmesi
- Tahir Elçi İnsan Hakları Vakfının Dinlenilmesi
- İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfının (İHH) Dinlenilmesi

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 2

MİLLÎ DAYANIŞMA, KARDEŞLİK VE DEMOKRASİ KOMİSYONU

20 Ağustos 2025 Çarşamba

BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati: 14.08

BAŞKAN: Numan KURTULMUŞ

----- 0 -----

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın milletvekilleri, Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonumuzun 5'inci Toplantısını açıyorum.

Toplantı yeter sayısı vardır. Gündemimize, çalışmalarımıza başlıyoruz.

Değerli arkadaşlar, ilk üç hafta iç çalışma düzenimizi tespit ettikten sonra dün itibarıyla toplumun farklı kesimlerini dinlemeye, onların sürece ilişkin katkılarını almaya ve bu süreçte Komisyonumuza söylemek durumunda hissettikleri görüşlerini paylaşmaya başladık. Dün şehit ailelerimizle, gazilerimizle ve onların yakınlarıyla başladığımız görüşmelerimize Diyarbakır Anneleriyle devam ettik. Bugün bu ilk oturumda Cumartesi Annelerini ve Barış Annelerini dinleyerek oturumumuzu sürdüreceğiz.

Değerli arkadaşlarım, konuşmalara geçmeden evvel üç konuyu sizlerle paylaşmak isterim. Öncelikle şunu söylemek isterim ki Türkiye'nin kırk yılı aşkın bir süredir devam eden bu süreçte yaşadıkları acılar aslında hepimizin ortak acılarıdır; bu acıları yarıştırmak, bu acıların birini diğerinin önüne geçirmek gibi herhangi bir tavrın içerisinde olmamak gerektiği kanaatindeyim. Esas mesele, geçmişte yaşadıklarımızı karıştırmak, kurcalamak ve bunlar üzerinden yeni tartışmaları ortaya koymak değil, tam tersine, geçmişte yaşadıklarımızı bir daha yaşamamak üzere siyaset kurumu olarak tedbirlerimizi almak ve yolumuza esenlik içerisinde, huzur içerisinde Komisyonumuzun adında da yer aldığı gibi kardeşlik içerisinde ve demokrasi içerisinde yürümektir. Amacımız bütün bu görüşmelerle birlikte geçmişin tartışmalarını tekrar etmek değildir, ortak geleceği kurabilmek için kararlılığımızı artırmaktır. Bu iki hususun, acılarımızı yarıştırmamak ve geçmişte olanları bugüne taşımamak gerektiğinin altını çizerek bu toplantılara başlamamızı önemli görüyorum.

Değerli arkadaşlar, bir başka üçüncü mesele de, dün ifade ettim, bu

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 3

sürecin bir an evvel, 86 milyonun ortak faydasına olacak şekilde bitirilmesini isteyenler, samimiyetle, iyi niyetle bir araya gelenler, çözüm üretmek için gayret sarf edenler olduğu gibi, sayıca çok az olsalar da bu süreci zehirlemek isteyen bazı grupların da varlığını biliyoruz; bunu dün bir uyarı olarak ortaya koymuştuk, ne yazık ki dünkü bir iki gelişme bu uyarımızda ne kadar haklı olduğumuzu ortaya koydu. Bu Komisyonda hiçbir şekilde konuşulmamış, Komisyonun kurulmasından önceki süreçlerde dahi gündeme gelmemiş, Komisyonun hiçbir anında Komisyon üyeleri tarafından paylaşılmamış bazı konuları, hem de gizli oturumlarda konuşulmuş gibi ortaya koymak en hafif tabiriyle açık bir provokatörlüktür; bu tür provokasyon içerisinde olacak çevrelere karşı da Komisyondaki 51 üyemizin hepsi ortak bir kararlılık içerisinde. Müsaadenizle, bu kararlılığımızı sizlerin adına buradan bir kere daha ifade etmek istiyorum. Mesele, gerçekten bu milleti bir daha yaşadığı bu acıları yaşamayacak bir şekilde barış içerisinde, huzur içerisinde, gerçekten yüksek demokrasi standartları içerisinde adaletle yarınlara taşımaktır; bunun için de bu Komisyon üzerine düşen bütün sorumlulukları yerine getirmektedir.

Ben bir kere daha teşekkürlerimi ve takdirlerimi ifade etmek istiyorum. Türkiye'de 11 siyasi partiyi temsil eden 51 kişiden oluşan bu Komisyon şimdiye kadarki süreçte büyük bir olgunluk içerisinde, herkes farklı fikirlerini çok net bir şekilde söyleyerek ama sonuçta hepimiz ortak hedefe hizmet ederek yani barışa, esenliğe, huzura hizmet ederek Komisyon çalışmalarını bugüne kadar getirdik; en kısa zamanda tamamlayarak da millete karşı olan ödevimizi başarıyla yerine getirmeyi ümit ve temenni ediyorum.

Şimdi, müsaadenizle bu oturumumuzdaki ilk sözü Cumartesi Anneleri adına sözü alacak olan arkadaşlarımıza veriyorum.

İlk olarak Sayın İkbâl Yarıcı'ya söz veriyorum.

Buyurun Sayın Yarıcı.

İki grup için de süre otuz dakikadır; nasıl kullanırsanız, nasıl sözlerinizi ifade ederseniz size kalmış.

Buyurun.

İKBAL EREN YARICI - Teşekkür ederim söz verdiğiniz için ancak Sayın Başkan, geçmişe değinmeden bugünü anlatabilmek çok mümkün değil, o yüzden biraz geçmişe döneceğiz.

Hepinize saygılarımı sunuyorum sayın milletvekilleri.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 4

Ben İkbâl Eren Yarıcı, Çanakkaleli Çerkez bir ailenin kızıyım. Burada bulunmamın nedeni, yaşam hakkı elinden alınan ağabeyim Hayrettin Eren ve tüm gözaltında kaybedilenler için adaletin sağlanması ve akıbetlerinin açıklanmasının yolunun açılmasının sağlanması içindir.

Hayrettin Eren 1954 doğumlu, İstanbul Üniversitesi mezunu, İngilizce öğretmenini ama hiç İngilizce öğretmenliği yapamamış. Ağabeyim Hayrettin Eren 21 Kasım 1980 tarihinde arkadaşı Ahmet Öztürk'le buluşmak üzere babama ait 34 F 6789 plakalı Murat 124 marka arabayla Saraçhane'deki Haşim İşcan Geçidi'ne gitti. Hayrettin ve Ahmet'in buluşacağını öğrenen polis Haşim İşcan Geçidi'nde karakol kurarak -ki Ahmet'i daha önce almıştı- 2 arkadaşın buluşması sırasında Hayrettin Eren'i de gözaltına alarak Fatih Karagömrük Karakoluna götürdü, orada daha önce alınan 5 arkadaşı da vardı. Ağabeyimin polis tarafından alındığını haber alan annem ve babam Karagömrük Karakoluna gitti, oradaki polis gözaltı defterine bakarak Gayrettepe Emniyet Müdürlüğüne gönderildiklerini söyledi. Gayrettepe Emniyet Müdürlüğüne gidildiğinde de annem ve babama "Burada yok, biz almadık." dediler. Oysa arabamız Emniyetin bahçesindeydi, defalarca gidip annem sorduğunda annemi tartaklayarak uzaklaştırdılar. Annem Karagömrük Karakoluna geri döndüğünde ise "Size yanlış bilgi verilmiş, biz Hayrettin Eren'i almadık." cevabını verdiler. O dönem askerî darbe dönemiymi, başvurabileceğimiz hiçbir kurum yoktu, gözaltı süresi doksan gündü ve biz doksan günün bitmesini beklemek durumundaydık, yapabileceğimiz başka bir şey yoktu ama bu sırada askerî ve sivil cezaevlerini dolaştık; hastaneleri, polis karakollarını dolaştık; hiçbirinde yoktu. Sonraları Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı gibi ilgili kurumlara başvuran anneme Millî Güvenlik Konseyinden sadece bir cevap geldi "Hayrettin Eren aranmaktadır, gözaltına alınmamıştır." diye; bu cevap size verdiğim dosyada ekte. Birlikte gözaltına alınan Ahmet Öztürk "Birlikte alındık, birlikte yargılanmamız gerekir." şeklinde dilekçeler verdi, bu dilekçeler de sizin dosyalarınızda mevcut ama bunlara da bir cevap gelmedi. 22 Kasım 1980'de İstanbul Emniyetinden Tayyar Sever imzayla 1. Ordu Sıkıyönetim Komutanlığına yazdığı yazıda Hayrettin'le birlikte alınan 6 kişinin adının olduğu ama Hayrettin'in olmadığı bir listede gözaltı süresinin uzatılmasını istedi, bu liste de ekte elinizde. Fikri Sağlar 17'nci Dönem Milletvekili iken 1986'da Hayrettin Eren'le ilgili bir soru önergesi vermişti, bunu da bu dosyaya koydum; bu soru önergesine de bir cevap gelmedi. Babam avukatı

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 5

Osman Ergin aracılığıyla İstanbul Cumhuriyet Savcılığına başvurdu Hayrettin Eren için ama bu sırada ağabeyimle birlikte alınan 5 kişi noter kanalıyla tanıklıklarını beyan ederek İstanbul Savcılığına gönderdiler fakat dosya Savcı Enver Özdemir'e gitti, Enver Özdemir "Ben bu soruşturmayı açarsam bu koltuğumdan olurum, siz de çocuklarınızdan olursunuz." şeklinde babamı tehdit etti. Babamın bütün ısrarlarına rağmen dava açılmadı. İç hukuk yolları tüketilemediği için AİHM'e başvuramadık. Her askerlik döneminde ağabeyime celp geldi. Babam her askerlik döneminde gidip karakola ifade verdi. Bu psikolojik işkencenin üzerimizdeki yükünü düşünmenizi istiyorum. Süreç böyle ilerledi, yapabileceğimiz tek şey basın açıklamalarıydı, İnsan Hakları Derneği aracılığıyla bunu yaptık. Hayrettin Eren'i gözaltına alındıktan sonra hep canlı bekledik, yıllar geçti, annem karanfil koyabileceği bir mezara razı oldu. 2011 yılında Recep Tayyip Erdoğan Başbakanlığı döneminde anneleri kabul etmişti, o görüşmeden sonra annem basın mensuplarına artık şunu demeye başladı, "Oğlumun bir kemiğine razı oldum." demişti o gün. Babamı 2012 yılında kaybettik, otuz iki yıllık hasretle. Babamın vefatından sonra veraset ilamı için mecburen başvurduk, işlerimiz yürümüyordu ama ağabeyim olmadığı için bu bürokratik işlemlere başlayamıyorduk. Hiç istemeyerek gaiplik davası açtık. Bu gaiplik davasında ağabeyimle birlikte alınan Ahmet Öztürk'ün tanıklığıyla ve oradaki ifadelerin aynısını vererek Hayrettin Eren gaip olarak ilan edildi, bu da size verdiğim dosyada. Hayrettin Eren için iç hukuk yolları tüketilemediği için, gözaltına alındığı kabul edilmediği için 12 Eylül darbecilerinin yargılandığı mahkemeye de biz başvuramadık. 95 yılına kadar aile olarak mücadele ettik, 95 yılında bütün kayıp yakınlarıyla bir araya gelerek, Cumartesi Anneleri olarak Galatasaray Meydanı'nda mücadelemizi sürdürdük daha güçlenerek. Annem de otuz dokuz yıllık hasretle 2019 yılında iki gözü açık olarak bize veda etti. Biz, annemin ve bütün kaybettiklerimizin, yakında kaybettiğimiz Mine annenin de bize bıraktığı yerden, onların mücadelesini, kayıplarımız için adalet arama mücadelemizi sürdürüyoruz, sürdüreceğiz de.

Ben buraya kadar Hayrettin Eren'in nasıl kaybedildiğini anlattım ancak Hayrettin Eren eğer bir suç işlediyse kolluğun görevi onu aldıktan sonra adalete teslim etmektir ve yargılanmasını sağlamaktır. Böyle olsaydı yasalar çerçevesinde yargılanır, eğer cezayı gerektiriyorsa cezasını çeker, yoksa aramıza dönerdi. Hayrettin Eren'in ve tüm kayıpların yargılanma hakkı, yaşam hakkı, mezar hakkı

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 6

ellerinden alındı. Hayrettin Eren ve tüm kayıplar faili meçhul değildir. Ağabeyim 20 Kasım 1980'de gözaltına alındığında Şükrü Balcı Emniyet Müdürüydü, Mehmet Ağar Terörle Mücadele Şube Müdür Yardımcısıydı; Tayyar Sever, Fikret Işınkaralar görevliydi. Dolayısıyla Hayrettin Eren'in kaybedilmesinin sorumluları bellidir. Hayrettin Eren'in faili olarak yargılanmalarını ve ağabeyimin akıbetini açıklamalarını istiyorum.

Gayrettepe Emniyet Müdürlüğünde aynı dönemde Nurettin Yedigöl, Süleyman Cihan ve Mustafa Asım Hayrulloğlu da kaybedildi, yakın dönemlerde. Bunlardan Süleyman Cihan ve Mustafa'nın cansız bedenlerine ulaşıldı ama Nurettin hâlâ yok.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Devam edin, buyurun.

İKBAL EREN YARICI - Lütfen...

Bunun yanında, Veysel Güney 1980'de idam edildi ama mezarı yok, bedeni ailesine teslim edilmedi. Bu örnekleri neden veriyorum? Talat Türkoğlu Edirne'den alındı, Veysel Gaziantep'deydi yani bu ülkede dil, din, ırk ayrımı gözetmeksizin; Türk, Kürt, Ermeni, Çerkez ayrımı gözetmeksizin devlet gözaltında kaybetme politikasını sistematik olarak uyguladı ve devam etti. Dolayısıyla biliyoruz ki ülke genelinde çok daha fazla bu tür kayıplar var.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun, tamamlayın lütfen.

İKBAL EREN YARICI - Devlet, gözaltında kaybetmeyi bir politika olarak ülkenin her tarafına yaydı. Kalanların yaşadığı psikolojik işkenceyi de unutmamak gerekiyor. Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu olarak Cumartesi Anneleriyle görüşme isteğinde bulunmanızın hem biz kayıp yakınları açısından hem de ülke demokrasisi açısından önemli bir adım olduğunu düşünüyorum. Bu Komisyonun çözüm odaklı ve samimi olduğuna inanmak istiyorum. Şayet hep birlikte gerçekten demokratik bir ülkede yaşamak istiyorsak bu yaraların iyileştirilmesi gerekir; bunun için de bilimsel yollarla ilerlenecek, hakikatleri ortaya çıkaracak, doğru çözümler üretecek, içinde bizim de yer alacağımız bir Komisyonun kurulması gerektiğini düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ederim.

Şimdi söz Sayın Maside Ocak Kışlakçı'da.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 7

Buyurun.

MASİDE OCAK KIŞLAKÇI - Değerli Komisyon üyeleri, değerli vekiller; Ben Maside Ocak. Öncelikle kısaca ailemizi Galatasaray Meydanı'na götüren süreci anlatmak isterim.

Ağabeyim Hasan Ocak atama bekleyen bir ilkokul öğretmeni idi, bu bekleyiş sırasında ailemize ait olan iş hanında çaycılık yapıyordu. Ailece İstanbul Avcılar'da yaşıyorduk. 21 Mart 1995'te annemi arayarak ablamın doğum günü için balık ve pasta alıp geleceğini söyledi, ağabeyim bir daha evimize geri dönemedi. Ağabeyimi gözaltında gören, listelerde ismini okuyan tanıklar vardı ama ağabeyimin gözaltına alındığı kabul edilmedi. Ağabeyimden önce gözaltında kaybedilenlerin ailelerine verilen cevaplarla karşılaştık. Emniyet, savcılık, valilik, Meclis, İçişleri Bakanlığı başta olmak üzere tüm bakanlıklara ve ilgili tüm mercilere başvuru yaptık. Valilik ağabeyimin aranan şahıs olmadığını, İçişleri Bakanı Nahit Menteşe ise "Hasan Ocak iyi bir çocukmuş." demekle yetindi. Kısacası, ağabeyimin varlığı ağız birliği edilerek inkâr edildi. Elli sekiz gün sonra Adli Tıp Kurumunda ağabeyimin işkence izleri apaçık görülen cansız bedenine ait fotoğraflara ulaştık. Hasan ağabeyimin işkenceden geçirilmiş cansız bedeni, gözaltına alındıktan beş gün sonra, 26 Mart 1995'te Beykoz Bozhane köyü yakınlarında bir ormanlık alanda bulunmuş köylüler tarafından. Köylüler Jandarmaya haber vermişler ve Jandarma olay yeri tutanağına göre, bulunduğu ağabeyimin ayakkabılarının bağcıkları, kimliği, kemeri, saati üzerinde yokmuş; ellerinde parmak izi alınırken kullanılan mürekkep kalıntıları varmış. Olay yeri tutanağı gözaltına alınan herkese uygulanan rutin uygulamalardan ağabeyimin de geçirildiğinin kanıtıydı ve tanıklar da zaten ağabeyimi gözaltında gördüklerini söylüyordu. İlk otopsisini Beykoz Adliyesinde yapılmış, fotoğrafları çekilmiş, 80'li yılların sonlarına doğru gözaltına alınmış olmasına rağmen, parmak izi alınmış olmasına rağmen alınan parmak izleri nasıl olduysa eşleştirilememiş, savcılıklara verdiğimiz fotoğraflar karşılaştırılmamış ve altı gün bekletildikten sonra Adli Tıp Kurumuna gönderilmiş. Adli Tıp otopsi raporunda ağabeyimin cansız bedenindeki işkence izleri tek tek yazılmış, ölüm nedeni olaraksa tel veya ipe boğma olarak kayıtlara geçirilmiş. Defalarca gidip kimliksiz cenazelere baktığımız Adli Tıp Kurumu da Beykoz Adliyesinde olduğu gibi ağabeyimin kimliğine ulaşamamış, ulaşabilecekken on beş gün beklettikten sonra sessiz sedasız Mezarlıklar Müdürlüğüne ağabeyimi göndermişler.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 8

Kısacası, devletin kolluk güçleri tarafından gözaltında işkenceyle öldürülen ağabeyim devletin tüm kurumlarından geçirilirken de ona ait tüm izler silinmek istenmiş. Elli sekiz gün sonra defnedildiği mezarın üzerindeki numaranın dahi bizden gizlenmesine tanık olduk bu süreçte. Gömüldüğü Altınşehir Kimsesizler Mezarlığı'ndan çıkararak kendi geleneklerimize göre ağabeyimi yeniden toprağa verdik. Dönemin İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı devlet adına bizden özür dilerken kandırıldığını da itiraf etmişti.

Ağabeyim bu toprakların ilk gözaltında kaybedilen insanı değildi, anlattıklarım da sadece benim yaşadıklarım değil; Galatasaray Meydanı'nda, hatta tüm kayıp yakınları benim yaşadığımı, bizim yaşadıklarımızı yaşadı. Rıdvan Karakoç da Hasan ağabeyimden sadece bir ay önce İstanbul'da gözaltına alınıp, ağabeyimle aynı işkencelerden geçirilip, aynı yöntemle öldürölüp, cansız bedeni dahi aynı ormanlık alana atılıp, aynı aşamalardan geçirilip, aynı kimsesizler mezarlığına gömölümüştü. Ağabeyim ve Rıdvan Karakoç'tan sonra anladık ki gözaltında kaybedilenin başına bu anlattıklarım geliyordu. Ağabeyimin katledilmesi ve kaybedilmesinde sorumluluğu bulunanların yargılanması için başvurularda bulunduk, başvurularımız takipsizlik kararlarıyla kapatıldı. İç hukuktan sonuç alamayınca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurduk. Yaşam hakkının ihlali kararını alan mahkeme etkin soruşturma yükümlölüğünün yerine getirilmediğine karar verdi. Cansız bedenlerinin bulunduğu yer olması nedeniyle ağabeyimin (1995/1085) ve Rıdvan Karakoç'un (1995/805) numaralı soruşturma dosyası hâlâ Beykoz Adliyesinde. Tanıklar, deliller ortada olmasına rağmen sorumluluğu bulunanların, başta Mehmet Ağar, Korkut Eken, dönemin iktidar sahibi Tansu Çiller ve yöneticilerinin ifadeleri on yıllardır alınmadı, tanıklar dinlenmedi. Her iki dosyanın da davaya dönüşmeden zaman aşımına uğratma amacıyla bekletildiğiye gün gibi açık.

Kayıplarımız için sürdürdüğümüz bekleyişimizi ve arayışımızı görünür kılmak, kaybedilenlerin aileleri için tüm hak arama kanallarının kapatılmış olması ve iç hukuktan hiçbir sonuç alamamış olmamız bizi bir araya getirdi ve ekte sunduğumuz dosyada, taleplerimizin yazılı olduğu dosyada neden Galatasaray'a gittiğimizi anlattık, oradan da okumanızı isteriz.

İstiklal Caddesi'nde, Galatasaray Meydanı'nda gözaltında kaybedilen insanlarımız için altı yüz doksan dokuz hafta boyunca barışçıl buluşmalar gerçekleştirdik ancak bu barışçıl buluşmalarımız 25 Ağustos 2018 tarihinde,

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 9

700'üncü haftamızda ağır polis şiddetiyle karşılaştı, engellendik; o tarihten beriye Galatasaray Meydanı bize ve tüm İstanbullulara yasaklandı. Galatasaray Meydanı demir bariyerlerle kapatılarak ağır silahlı polislerin ve gözaltı araçlarının konuşlandığı bir polis noktasına dönüştürüldü. Bununla ilgili başvurularımız yine ekteki, sizlere ulaştırdığımız dosyalarımızda mevcuttur.

Anayasa Mahkemesine yaptığımız başvuruysa 2023 tarihinde sonuçlandı. Anayasa Mahkemesi, özellikle benim yaptığım başvuru için verdiği kararda "İçinde yer aldığı grubun kaybolan yakınlarının bulunması ve kamuoyunda farkındalık yaratmak amacına yönelik oturma eylemi ve basın açıklaması yapmak istemesi demokratik toplumda saygıyla karşılanmalıdır." demişti. Ayrıca, yeni ihlallerin ortadan kaldırılması için bu kararın bir örneğini Valilik ve Beyoğlu Kaymakamlığına gönderdi. Yani Anayasa Mahkemesi Galatasaray Meydanı'nın derhâl açılması gerektiğini söylese de Galatasaray Meydanı hâlâ yasaklı bir meydan, hâlâ özellikle 8 Nisan ve 11 Kasım 2023 tarihlerinde Galatasaray'da basın açıklaması yapma girişimimiz her seferinde polis şiddetiyle engellendi. Mevcut yasalara göre suç unsuru olmamasına rağmen hukuka aykırı olarak 29 defa gözaltına alındık.

Anayasa Mahkemesi kararını tanımayan, yurttaşın anayasal hak ve özgürlüklerini kullanmasını suç sayan ve alenen işkence yapan kamu görevlilerinin yarattığı manzaraysa yalnız iç kamuoyunun değil uluslararası kamuoyunun da tepkisine neden oldu. 11 Kasım 2023 sonrasındaysa 10 kişilik sayı sınırlamasıyla demir bariyerlerin önünde bir araya geliyoruz. 10 kişi sınırlaması demek, sadece 10 kişinin, 10 kayıp yakınının kendi kaybını araması ve diğer insanların kendi hakları olan, sevdiğine ulaşmanın yollarını ya da onunla ilgili açıklama yapmasının yollarını kapatmak olduğu...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız lütfen.

Buyurun.

MASİDE OCAK KIŞLAKÇI - Bunun için kayıp yakınları olarak her hafta katılacak 10 kişiyi kararlaştırmak ve birilerini dışarıda bırakmak gibi ağır bir manevi yükü karşı karşıya kaldık. Kayıplarımızla buluşma mekânımız Galatasaray Meydanı'nın bir an evvel tüm İstanbullulara ve biz kayıp yakınlarına açılmasını istiyoruz ve hak savunucularına. Altı yıl önce bugün annem Emine Ocak'la birlikte 12 Eylül karanlığında gözaltında kaybedilen oğlu Hayrettin

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 10

Eren'e ulaşamadan aramızdan ayrılan Elmas annemizin cenazesindeydik, uğurlamasındaydık. Geçen ay annem Emine Ocak da aramızdan ayrıldı. Annem "Ben bir söz verdim evladını, eşini, kardeşini bulamadan aramızdan ayrılan arkadaşlarıma. Onlar hesap vermemek için hepimizin ölmesini bekliyor ama hesap vermekten kurtulamayacaklar. Biz, çocuklarımız, torunlarımız son kaybımız bulunup kaybedenler ceza alana kadar vazgeçmeyeceğiz. En son, arkadaşım Elmas'a söz verdim. Bizim olan, kayıplarımızın olan Galatasaray'da çocuklarımızın fotoğrafını bir gün mutlaka taşıyacağız." sözlerini bu ülkede "Vidhan sahibiyim." diyen kimsenin unutmaması gerektiğini düşünüyorum.

Devlet "Son nefesine kadar çocuklarımızı bulun." diyen Asiye Karakoç, Fatma Morsümbül, Fincan Bilgin, Saffet Yaman ve adını sayamadığım annelerimize hakikati ve adaleti borçlu. 12 Eylülde gözaltında kaybedilenlerin fail ve sorumluları yargılanıp cezalandırılısaydı belki de benim ağabeyim gözaltında kaybedilmeyecekti.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun.

MASİDE OCAK KIŞLAKÇI - Ağabeyimin sorumluları yargılansaydı bugün bu salonda yanımda oturan kızının yanından Fehmi Tosun kaçırılıp kaybedilmeyecekti, 13 yaşındaki çocuklar işkenceden geçirilip kaybedilmeyecekti. Bu Mecliste Berfo anne için gözyaşı döküldü. Berfo annemizin oğlu Cemil Kırbayır için komisyon kuruldu. 350 sayfalık rapor hazırlayıp fail ve sorumlular tek tek yazıldı. Yargılanmaları için Meclis tarafından suç duyurusunda bulunuldu. Meclis başvurusunun yönetenler sözlerinin arkasında durmadı maalesef ve Cemil Kırbayır dosyası soruşturma aşamasında zaman aşımına uğratılarak kapatıldı. Unutulmamalı ki bu ülkede insanlığa karşı işlenen suçları yargılanamaz kılan, suçu cezasız bırakan tutum ve uygulamalar bizim hakikate, adalete ve barışa ulaşmamızı engelliyor.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız, buyurun.

MASİDE OCAK KIŞLAKÇI - Son sözüm, tamamlıyorum.

Cezasızlık, insanlığa karşı suçların, fail ve sorumluların ödüllendirilmesidir. Kabul etmiyoruz ve cezasızlığa son verecek gerekli düzenlemelerle, bu Komisyon çatısı altında kurulacak komisyonla, hakikat komisyonu ile somut adımlar atılmasını istiyoruz.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 11

Çok teşekkür ederim ve kolaylıklar diliyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ederim.

Şimdi söz sırası Sayın Besna Tosun'da.

Buyurun Sayın Tosun.

BESNA TOSUN - Sayın Başkan, Değerli Komisyon üyeleri; ben 19 Ekim 1995'te gözaltına alınıp kaybedilen Fehmi Tosun'un kızıyım. Babam zorla kaybedildiğinde 35 yaşındaydı, ben 11 yaşındaydım. Bugün karşınızda babamın kaybedildiği yaştan daha büyük, otuz yıldır babasına mezar arayan bir evlat olarak ve otuz yıldır hakikat ve adalet mücadelesi yürüten bir insan hakları savunucusu olarak konuşuyorum.

Zaman sınırı olduğu için yazarak ve hızlıca ifade etmeye çalışacağım. Babam Fehmi Tosun 19 Ekim sabahı yakın arkadaşı Hüseyin Aydemir'le beraber İstanbul Avcılar'daki evimizde kahvaltı ettikten sonra birlikte evden çıktılar. Aynı günün akşamı kuzenimle beraber saat 19.05 civarı Avcılar'daki evimize dönerken evimizin önünde beyaz Toros marka bir araç olduğunu ve bu aracın önünde 4 kişinin durduğunu gördük. Araca yaklaştığımızda bu 4 kişiden birinin babam olduğunu fark ettik. Babam bizi görmedi ama yanındaki kişilerden birisi bizleri gördü ve diğerlerini uyararak, 2 kişi babamın koluna girerek, evimizin yanında ve ışıklandırması olmayan bahçeye babamın koluna girerek babamı o bahçeye indirdiler. Aracın yanına yaklaştığımda önce bahçeye baktım ve babamı görmeye çalıştım ama ışık olmadığı için bahçedekileri ve babamı göremedim. Dönüp aracın yanında duran kişiye baktım, babamın arkadaşı zannettim. Birbirimize baktık; ben onu babamın arkadaşı zannettim, gülümsedim, o da bana gülümsedi ve ben otuz yıldır hayatımızı cehenneme çeviren bu gülüşle yaşıyorum. Aracın önünde duran kişi aracın bahçe tarafındaki kapılarını açık tutmuş, arka bagajını açık tutmuş ve oyalanıyordu. Birbirimize gülümsedikten sonra koşarak eve çıktım ve anneme misafirlerimizin geldiğini, babamın yanında 3 arkadaşı olduğunu ve birlikte bahçeye indiklerini söyledim. Annem balkona koştu, aşağıya baktı ve aşağıya baktığı sırada 2 kişinin babamın koluna girerek zorla beyaz bir Toros'a bindirmeye çalıştığını görmüş. Babam direnirken kafasını kaldırıp balkonumuza bakmış ve annemin balkondan baktığını gördüğü anda "İmdat! Beni götürüp öldürecekler." diye bağırdı. Aynı anda annemin ve babamın çığlıklarını duyduk. Annem "Koşun, babanızı götürüyorlar." dedi ve -biz 5 kardeşiz; en büyüğümüz 14 yaşında, ben 11 yaşındaydım, en küçüğümüz 5 yaşındaydı- hepimiz çığlık çığlığa

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 12

aşağı koştuk. Aşağı indiğimizde 1 kişi direksiyona geçmiş, 2 kişi de babamı zorla araca bindirmeye çalışıyordu ve babamı araca bindirmeye çalışanların elinde silah ve telsiz vardı. İlk aşağıya inen kişi 14 yaşındaki ağabeyimdi. Biz araca dokunamadık, çığlık çığlığa sadece bağıríıyorduk. Ağabeyim aracın kapısını tutmuştu ve aracın içindeki kişi ağabeyime dönüp "İstersen gel, seni de götürelim." demiş. Bu olay bütün mahallelinin, komşuların gözü önünde gerçekleşti. Herkes bizim sesimize camlara çıktı, sokağa indi ve aracın kapıları dahi kapanmadan zorla babam araca bindirildi ve araç uzaklaştı. Peşinden koşsak da yetişemedik bu araca. O sırada orada olan ve dershaneden dönen bir öğrenci aracın plakasını almıştı. Araç uzaklaştığında hepimiz annemle birlikte çığlık çığlığa aracın peşinden koştuk. 34 UD 597 plakalı beyaz Toros'un arkasından koştuk ve otuz yıldır kardeşlerim ve annemle birlikte hâlâ bu aracın peşinden koşuyoruz. Polisi aradık, yarım saat içinde polis evimizin önüne geldi, olay yerine geldi. Annem polisle beraber karakola gitti. Karakoldaki polis memurları bir telefon görüşmesi yapıp, birkaç telefon görüşmesi yapıp anneme dönüp "Biz plakayı soruşturduk, bu plaka sahte, siz de kadın başınıza aramayın, bulamazsınız eşinizi. Gidin, evde çocuklarınıza bakın." demişlerdi. O günden sonra bütün resmî makamlara başvurduk ancak hiçbirinden sonuç alamadık. Babamın arkadaşı Hüseyin Aydemir de aynı gün kaçırılmıştı, ne benim babamdan ne de Hüseyin Aydemir'den bir daha daha haber haber alamadık.

Polisin "sahte" dediğı plakayı yıllar sonra İçişleri Bakanlığına sorduğumuzda özel hayatın gizliliğı gerekçesiyle bize bilgi verilmedi. Anlaşılacağı üzere, plaka sahte değildi, devlet arşivlerinde kayıtlıydı ancak yaşam hakkının ihlal edildiğı bir yerde İçişleri Bakanlığı özel yaşamın gizliliğı gerekçesiyle bize bu aracın bilgisini vermedi yani devlet bir kez daha failleri korumayı seçti. Gazeteci Hasan Özgün'ün cezaevindeki JİTEM mensuplarıyla yaptığı, Özgür Gündem gazetesinde yayınlanan "İtirafçılık İçin Cezaevleri" üst başlıklı röportajında babam Fehmi Tosun'un kaybedilme olayında Bülent Özbek'in görev aldığı açıkça beyan edildiğı hâlde Bülent Özbek hakkında yasal bir işlem başlatılmadı. Özetle, otuz yıl boyunca başvurduğumuz hukuk yollarının hiçbirisi sonuca ulaşmadı. Babam Fehmi Tosun ve Hüseyin Aydemir'in gözaltına alındığı devletin bütün kademelerince inkâr edildi.

İç hukuktan sonuç alamayınca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurduk. Davamız 2003 yılında sonuçlandı. Hükûmet AİHM'e verdiği

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 13

savunmada "Hükûmetimiz, Fehmi Tosun'un kaybolması olayının meydana gelmesinden dolayı üzgündür. Bir kimsenin kaybolması hakkındaki soruşturmanın eksiksiz yapılmasının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2'nci maddesinin yani yaşam hakkının ihlalinin oluşturduğunu kabul etmektedir." dedi ve yaşam hakkı ihlallerinde gerekli tüm önlemleri alıp etkili soruşturma yürütülmesini zorunlu kılan talimatları vermeyi taahhüt etti. Buna rağmen, Hükûmet, bu taahhüdünü yerine getirmediği gibi, babamın akıbetini soran Birleşmiş Milletlere defalarca gerçek dışı beyanlarda bulundu. Tanıklığımıza, delillerimize, AİHM'in tespitlerine ve devletin etkili soruşturma yürütmesi konusunda AİHM'e verdiği taahhütlere rağmen dosyamız diğer kayıp dosyaları gibi etkin bir soruşturma yapılmadan zaman aşımına uğratılıp takipsizlik kararlarıyla kapatıldı. Bu kararlara itirazımız reddedildi, Anayasa Mahkemesine taşıdığımız davadan da bir sonuç alamadık. Böylece bütün hak arama yolları bizlere kapatıldı. Babamın gözaltında kaybedilmesinin tanıkları olarak ben ve ağabeyim Ali Tosun'la birlikte Küçükçekmece Cumhuriyet Başsavcılığına tanıklığımızın dinlenmesi için başvuruda bulunduk. Maalesef bu başvurumuz da savcıların tozlu raflarında bekletiliyor yani otuz yıldır tanık olarak da dinlenmedik.

Sayın Başkan, Değerli Komisyon Üyeleri; bizim ailemiz, babamın kaybedilmesinden önce de çok büyük acılar yaşadı, özellikle annem. 1993 yılında Diyarbakır Lice'ye bağlı köyümüz basıldı, evimiz yakıldı ve göçe zorlandık, bütün hayatımız elimizden alındı. Köyümüz yakılırken köyün imamı olan dedem, annemin babası, evlerinin, evinin yakılmasına itiraz edip evine girip namaz kıldığı sırada seccadesinin üzerinde kurşuna dizildi ve ben 9 yaşında bir çocuk olarak dedemin katledilmesine tanık oldum. Saatlerce seccadenin üzerinde kanlar içinde can çekişti ve kimsenin ona yardım etmesine dahi izin verilmedi.

Devam edeceğim. Köyümüzden sürüldük, evsiz kaldık. Yeni bir yaşam kurabilmenin umuduyla İstanbul'a sığındık. Bir yıl sonra, evinde katledilen dedemden sonra bu kez babam evimizin önünden gözaltına alınarak kaybedildi. Biz iki kuşaktır devlet şiddetinin en ağırıklarını yaşadık. Annem Hanım Tosun babası öldürüldüğünde 28, kocası kaybedildiğinde, yolu Galatasaray'a düştüğünde 30 yaşındaydı. Bu arada, annem, dedem katledildiğinde Diyarbakır merkezdeydi. Üç gün boyunca Lice'ye yani köyümüze giriş çıkış yasaklandı. Annem üç gün sonra köyüne dönebildi ve üç gün sonra babasının katledildiğini

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 14

öğrendi. Annenin babasına veda etme hakkı da elinden alındı, tıpkı sevdiği adama veda etme hakkı elinden alındığı gibi. Annem, 30 yaşında, babam kaybedildikten sonra 30 yaşında, dilini bilmediği bir şehirde 5 çocukla, ekonomik destekten yoksun bir başına babamı aramaya başladı. Galatasaray Meydanı'nda defalarca yerlerde sürüklenerek, darbedilerek gözaltına alındı, günlerce gözaltında tutuldu. Annem türbanlı, başı kapalıdır. Defalarca saçlarından tutup yerlerde sürüklendi. Başındaki örtüsü açılıyor diye saçını kazıttı annem, saçlarından sürükleniyor diye saçını kazıttı. Buna rağmen, bu kadar acıya rağmen, bu kadar zulme rağmen kin ve nefret üzerine tek bir söz kurmadı. Adaletsizliğe karşı sadece kendisi için değil bu ülkenin bütün insanları için mücadele verdi.

Babam kaybedildiğinde 9 yaşında olan kardeşim Jiyan Tosun hem babamızın dosyasını takip edebilmek hem de aynı acıyı yaşayan kayıp yakınlarının davalarına bakabilmek ve hak ihlallerine karşı insan hakları mücadelesi yürütmek için hukukçu oldu ve bugün kayıp dosyalarına bakıyor.

Özetle, ne ben ne de kardeşlerim şiddet içeren hiçbir eylemde bulunmadık. Kin ve nefret üzerine tek bir söz kurmadık. Otuz yıldır, bugün olduğu gibi, her koşulda, herkes için adalet talep ettik, adalet istediğimiz için Galatasaray Meydanı'nda defalarca darbedildik. Size daha önce sunmuştuk, Meclise, görmüşsünüzdür. Ben sırf babamın mezarını istiyorum dediğim için, adalet istiyorum dediğim için polis memurları tarafından, direnmediğim hâlde, gözaltı işlemine itiraz etmediğim hâlde bileğime 6 kelepçe takıldı, omuzumdaki hasar kalıcı hâle geldi ve hâlâ tedavi görüyorum. Buna rağmen ne şiddet içeren bir eylemde bulundum ne de kin ve nefret üzerine tek bir söz kurdum. Adalet istediğimiz için Galatasaray Meydanı'nda defalarca darbedildik; sadece ben değil, bütün kayıp yakınları. Yerlerde sürüklendik, gözaltına alındık, hakkımızda davalar açıldı; kayıplarımızın failleri yargılanmadı ama biz adalet istediğimiz için yargılandık. Bizim, yas ve hafıza mekânımız olan Galatasaray Meydanı'nda adalet talebimizi dile getirmemiz dahi yasaklandı. Annelerimiz Galatasaray Meydanı'nda yaşadı, Galatasaray Meydanı'nda yaşlandı, Galatasaray Meydanı'nda öldü, hayatta kalanlarsa sağlık sorunları nedeniyle artık evlerinden çıkamıyorlar. Galatasaray Meydanı'na geldiğinde 30 yaşında olan annem Hanım Tosun yaşadığı sağlık sorunları nedeniyle bugün burada değil. Bizler çocuktuk, Galatasaray Meydanı'nda büyüdük, çocuklarımız o meydanda doğdu, şimdi üç

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 15

kuşak hep birlikte kaybedilen yakınlarımızı arıyoruz ve adalet talep ediyoruz. Bu mücadele bize annelerimizden miras kaldı, biz bu adaletsizlikle mücadele etmeyi çocuklarımıza devretmek istemiyoruz. Bu ülkenin bütün çocukları için özgürce yaşayabilecekleri, eşit, adil bir ülke bırakmak istiyoruz. Elbette ki ölüm hepimiz için kaçınılmaz bir sondur, gün gelir en sevdiğinizi alır ve yerine dayanılmaz bir ağrı bırakır. Ağlarsınız, sızlarsınız, içiniz yana yana onu ellerinizle toprağa verip vedalaşırsınız, bilirsiniz ki onun artık yeryüzünde bir mekânı vardır, bir mezarı vardır. Acınızı yaşar, yasınızı tutar, zamanla kabullenirsiniz, onsuz yaşamayı öğrenirsiniz. Bizim için durum çok farklı; ölüm ve yaşam arasında keskin bir çizgi vardır, yaşam ya vardır ya yoktur, bu çok net; zorla kaybedilmek ise ölüm ile yaşam arasındaki çizginin silinmesi demek. Gözaltında kaybedilen kişiler için ne yaşıyor diyebiliyoruz çünkü yaşamına dair en ufak bir belirti yok, ne de öldü diyebiliyoruz çünkü ortada bir cenaze yok, bir mezar yok, bir mekân yok. Hakikate ulaşma hakkımızın ihlaliyle birlikte bize yaşatılan tüm bu muğlaklıklar AİHM'in bir Cumartesi Annesi olan Koçeri Kurt'un başvurusunda. Başvuru numarası yazıyor, size sunacağım. "Hükûmetin binaen hükmettiği gibi her birimiz için birer işkence sürecine dönüşmüştür. Günün birinde yüzümüze gülümseyebilen birileri en sevdiğimiz, en kıymetlimiz olan oğlumuzu, kardeşimizi, babamızı zorla kaybedip yüreğimizde dayanılmaz bir ağrı bıraktı ve bizim için zaman o acıda dondu. Bizler ne sevdiklerimizi bulabildik ne de onlardan geriye kalan boşluğu doldurabildik çünkü kaybettığımız bir eşya değildi, yerini doldurabileceğimiz bir şey değildi. Biz babalarımızı kaybettik, kardeşlerimizi kaybettik, sevdiklerimizi kaybettik; bitmeyen sonsuz bir acıya, sonsuz bir mateme mahkûm edildik. Bu yasin bitmesi için kaybedilen sevdiklerimizi bulmamız ve onları usulüne uygun bir şekilde toprağa vermemiz gerekiyor. Bize bir mezar, ziyaret edebileceğimiz bir mekân gerekiyor. Yakınlarımızı her vatandaşın hakkı olan hukuki güvencelerin dışına çıkarıp zorla kaybedenlerin adil mahkemelerin huzurunda yargılanması ve hak ettikleri cezayı almaları gerekiyor, bizler tam da bunun için mücadele ediyoruz. Amacımız hakikatin ortaya çıkması ve adaletin sağlanması."

Babamın yaşayıp yaşamadığını bilmiyoruz. Özel günlerde, babamın kaybedildiği günlerde ya da bayram sabahlarında boşluğa bakıp dua etmenin anneme ne kadar acı verdiğini görüyorum, bu acının artık son bulmasını istiyorum. Bizler sadece kendi kayıplarımız için değil, bu ülkenin bütün kayıpları

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 16

için, bütün evlatları için adalet istiyoruz.

Sayın Başkan, Değerli Komisyon üyeleri; birazdan size sunacağımız dosyada Cumartesi Annelerinin kim olduğu ve ne talep ettiği, bizlerle ilgili bütün detaylar yazacaktır ve size sunacağımız o dosyanın da bu Komisyonun tutanaklarına geçirilmesini talep ediyorum. Yine de kısaca taleplerimizi tekrar dillendirmek istiyorum. Babam Fehmi Tosun yaşıyorsa nerede olduğunu, öldüyse mezar yerinin açıklanmasını istiyorum. Cumartesi Annelerinin ve diğer kayıp yakınlarının taleplerini kısaca özetlemek istiyorum, dosyada detaylı olarak yer alıyor.

Hakikatin açığa çıkarılması: Gözaltında kaybedilen yüzlerce insanın akıbeti açıklanmalıdır. Devletin resmî kurumları geçmişin karanlık sayfalarıyla yüzleşmekle yükümlüdür.

Cezasızlığın son bulması: Gözaltında kaybetmeler başta olmak üzere insanlığa karşı suçlar zaman aşımına uğratılamaz. Failer yargı önüne çıkarılması yalnızca mağdurların adalet talebini karşılamakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal güveni yeniden tesis eder.

Geride kalanlar için adil onarım: Yaşanan kayıplar ve travmalar için onarıcı politikalar hayata geçirilmelidir. Kamusal özür, anma alanları, hatırlama mekânları bu sürecin birer parçası olmalıdır, Galatasaray Meydanı gibi.

Kurumsal reform: Hak ihlallerine zemin hazırlayan ve suistimallere göz yuman güvenlik, yargı ve idari yapılar yeniden yapılandırılmalıdır. Demokratik denetim mekanizmaları güçlendirilmelidir.

Toplumsal diyalog ve katılım: Barış süreci toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde yürütülmelidir. Şiddete maruz kalanlar, kadınlar, sivil toplum, yerel inisiyatifler bu sürecin aktif öznesi hâline getirilmelidir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesinin kararları uygulanmalı, Galatasaray Meydanı'ndaki keyfî yasaklara son verilmeli. Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonunun alt komisyonu olarak gözaltında kayıpları araştırmak üzere hakikat komisyonu kurulmalı, bütün kayıp yakınları dinlenmeli. Devlet, gözaltında kaybetme suçundaki sorumluluğunu kabul etmeli, resmî özür dilemeli. Gözaltında kaybedilenlerin akıbetleri açıklanmalı, onlardan geriye kalanlar ailelerine usulüne uygun bir şekilde teslim edilmeli. Gözaltında kaybetme suçunun fail ve politik sorumlularını koruyan cezasızlığa son verilmeli, adalet sağlanmalı. Gözaltında kaybetme fiilinin

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 17

insanlığa karşı işlenen suç olarak düzenlenmesine, önlenmesine ve cezalandırılmasına yönelik yasal düzenlemeler yapılmalı. Zaman aşımı kurumu, cezasızlığın aracı olmaktan çıkarılmalı, bir daha hiç kimse gözaltında kaybedilmemeli. Türkiye, imzalamaktan kaçındığı Birleşmiş Milletler Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme ile Uluslararası Ceza Mahkemesini kuran Roma Statüsü'nü imzalamalı, onaylamalı, uygulamalı.

Burada kısa bir not düşmek istiyorum. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu 30 Ağustos 2022 tarihinde yani Uluslararası Zorla Kaybedilme Mağdurları Günü'nde yaptığı açıklamada Birleşmiş Milletlerin Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Sözleşme'sine atıfta bulunmuş, bu sözleşmenin önemine vurgu yapmıştı. Oysa Birleşmiş Milletlerin, yanılmıyorsa, 9 tane temel sözleşmesi var; Türkiye bunların 8'ine taraf, 9'uncusuna taraf değil ve 9'uncu sözleşme Kayıplar Sözleşmesi; bunun özellikle altını çizmek istiyoruz ve bu sözleşmenin bir an önce imzalanması, onaylanması ve uygulanmasını istiyoruz.

Hatırlatmak isteriz ki barış yalnızca silahların susması değil; barış, hakikatin dile gelmesi, adaletin tesis edilmesi ve mağdurların sesi duyulana kadar sürecek toplumsal bir sorumluluktur.

Sabırla dinlediğiniz için çok teşekkür ederiz.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ediyorum.

Acılarınızı anlıyoruz, biz de hepimiz yürekten hissediyoruz ama sözlerinizin arasında, bütün bu acılara rağmen gerçekten Türkiye'de bir huzur, barış ortamının olması için vereceğiniz katkıyı ifade etmeniz dolayısıyla da teşekkür ediyorum.

Şimdi söz sırası, Barış Annelerini temsilen Komisyonumuzda bulunan misafirlerimizde.

Toplam konuşma süresi otuz dakika.

Öncelikle Nezahat Teke Hanımefendi'ye söz veriyoruz.

Buyurun.

NEZAHAT TEKE - Öncelikle, Sayın Başkan, Komisyon üyelerini saygıyla selamlıyorum.

Aslında ben bir Kürt anneyim. Eğer bugün burada Kürtçe konuşsaydım kendimi daha güzel ifade edebilirdim ama o imkân bana verilmediği için

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 18

Türkçemin yettiği kadarıyla konuşmaya çalışacağım.

Ben Diyarbakır barış analarından Nezahat Teke.

MUSTAFA SEZGİN TANRIKULU (Diyarbakır) - Sayın Başkan, konuşsun.

MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (Erzurum) - Sayın Başkan, biz çeviri yapabiliriz.

MUSTAFA SEZGİN TANRIKULU (Diyarbakır) - Biz çeviririz Başkanım.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Arkadaşlar, burada bir şey yaparken başka bir şeyi yıkmayalım. Dolayısıyla, herhangi bir şekilde, Türkiye Büyük Millet Meclisinin her ne kadar Genel Kurulunda değilsek de Türkiye Büyük Millet Meclisinin kuralları.

MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (Erzurum) - Çeviriyi gönüllü yapmayı öneriyorum. Ben çeviri yaparım, tutanaklara Türkçe geçsin.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Eyvallah.

Buyurun, devam edin.

NEZAHAT TEKE - Bildiğim kadarıyla...

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Annemizin talebi tutanaklara geçti.

Buyurun.

NEZAHAT TEKE - Bildiğim kadarıyla Türkçe konuşacağım, Türkçemin yettiği kadarıyla. Belki tüm kelimelerim anlaşılmayabilir çünkü benim ne okumam var ne yazmam var.

Ben bir Kürt anneden doğdum. Bugün sadece kendi adıma burada değilim, binlerce anne adına buradayız -çünkü 3 kişi bizden istemişti- ve yirmi beş yıldır, sokaklarda analar ağlamasın, silahlar sussun, evlatlarımız ölmesin... Bunu söylerken sadece Kürt anneleri için demedik, hep Türk ve Kürt anneleri çünkü anne annedir. Eğer acı çekiyorsam ne benim acımın farkı diğer anneninkinden var ne onunkinin benimkinden var. Yirmi beş yıldır hep bu lafı söyledik. Yani kusura bakmayın, içinde takılıyorum, çünkü tam dile getiremediğim için... 21'inci yüzyılda yaşıyoruz ve hâlâ ben Kürtçe kendimi ifade edemiyorum. Ben buna gerçekten çok üzüldüm, bunu tekrar etmek istiyorum. Çünkü benim çektiğim acılar hep Kürtçeydi, dinlediğim ninniler hep Kürtçeydi, döktüğüm gözyaşlarımın hepsi Kürtçeydi ve bu Komisyon kurulduğu zaman bizim için bir ümit doğdu. Çünkü 27 Şubatta biz Diyarbakır'dan Sayın Öcalan'ın açıkladığı bir açıklamayla ve ondan sonra bu Komisyonun kurulmasıyla içimizde bir ümit var bir yanda ama 27 Şubattan bu yana kadar, şu anda 8'inci ayın 20'sindeyiz -yanlış olmazsa- ve

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 19

herhangi bir adım yok. Bizim çalışmamız sadece anaların ağlamaması içindir, analar ağlamasın diye. Ne için ağlamasın? Silahların susması gerekiyor, adımların atılması gerekiyor. Yani dedim, benim ne okumam var ne yazmam, keşke okuma yazmam olsaydı burada sayfa sayfa okuyarak ne takılırdım ne her şeyi daha güzel dile getirirdim. Bizim amacımız devletten adım atmaktır. Türkiye Büyük Millet Meclisinden, Komisyondan özellikle bu sürecin ilerlemesi için... Heyetin sadece İmralı'ya gidip gelmesi, haftada bir mi gidiyor, yirmi günde bir mi gidiyor, ayda bir mi gidiyor... Böyle olmuyor, Sayın Öcalan'ın çıkıp da bu süreçte bire bir destek sunması gerekiyordu çünkü ne kadar kabul etmesek de çağrısından belli oluyor: "PKK, kongresini gerçekleştirsin." "Ateşkes ilan etsin." ondan sonra "Silahlar yakılsın." Bunun her şeyi yerine geldi ama karşılığında somut bir adım bekliyoruz, bu anaların acısını dindirecek bir adım.

Biz çok öldük. Çok derken, tüm annelere söylüyorum, tüm halka söylüyorum, sadece tekil konuşmuyorum ben ama bakıyorum, en çok ölenler, en çok barışı isteyenlerdir. Ben bu süreçte kendi evladımı kaybettim. Hiçbir anne kendi evladını kaybetmek istemez, ne olursa olsun. Benim kızım 19 yaşında kendi bedenini ateşe vererek tecrit için kendini yaktı ve bu tecrit hâlâ devam ederken dizlerim titriyor, korkuyorum başkaları da mı yapacak diye, her tecrit meselesi olduğunda ben çok korkuyorum. Ben öyle bir acı çektim ki yirmi beş yıldır kızımın yanan saçının kokusu hâlâ benim burnumda ve ben o gün o kadar acı çektim ki söz verdim kendi kendime... Şimdi diyeceksiniz "Tamam, barış olsa kızın geri gelecek mi?" Gelmeyeceğini iyi biliyorum. Başka analar ağlamasın diye mücadele ediyorum. Kendi kendime söz verdim, ben ağladım ama başka analar ağlamasın. Bir asker cenazesi geldiği zaman televizyonun başında anasıyla ağlıyorum "Yavrum!" dediği zaman benim ciğerim parçalanıyor. Bir polis cenazesi geldiği zaman annesiyle ağlıyorum. Bir gerilla annesinin ağlamasıyla ağlıyorum çünkü anneyim, acı gördüm. Bu acıları dindirmemiz gerekiyor, bu acılara son vermemiz gerekiyor. Bu savaş ne zamana kadar sürecek? Elli yıldır sürüyor. Hani isterseniz "savaş" deyin isterseniz "çatışma" deyin, ne dersiniz deyin ama sonlanması gerekiyor. Öncelikle bu tecridin kalkması gerekiyor. Hani göz önünde bir şeyler bulalım. Biz halkın içine giriyoruz "Barış iyi bir şeydir. Barışın zararı yok. İnsanlar ölmez." bize diyorlar ki: "Tamam, siz söylediniz, söylediniz ama devlet tarafında göz önünde bulundurulacak herhangi bir adım atılmamış." Bize bunu diyorlar. Biz somut adım istiyoruz, bir şeyler olsun. Ben

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 20

bir anneyim, barış istediğim için hiçbir zaman alkış bile yapmadım çünkü kendime yakıştırmıyorum. O annelerin tek sloganı vardı "Gencecik evlatlarımızı değil de silahları toprağa gömelim." hep bunu derdik. "İnsanlar ölmesin." dediğimizde savcılık tarafından bize "Savaş var mı ki barış istiyorsunuz?" deniyordu. Eğer yoksa bu insanlar neden ölüyor, bunu soruyorum. Ben bir yıl boyunca ev hapsine alındım "Savaş yok, sen neden söylüyorsun?" diye. Analar ağlıyorsa demek ki bir şeyler var, adını ne koyarsanız koyun, var demek ki bir şey, bunu kabullenmemiz gerekiyor. Ama şu anda eksi ve artıların peşinde değiliz. "Kimisi diyecek, ben çok verdim." Sakine anayı hepiniz biliyorsunuz, televizyonlardan da duymuşsunuzdur 5 evladını vermişti ve hâlâ barış için mücadele ediyordu. Defalarca başvuru yaptı Türkiye Büyük Millet Meclisine "Görüşmek istiyorum, ben ağladım başka analar ağlamasın." diye. Öyle dindar bir anneydi ki gözyaşları aktığı zaman kafasını havaya kaldırıyordu gözyaşlarım dökülmesin, çocuklarım incinmesin diyordu ama o hasretle gitti, görmeden gitti. Biz de Sakine ananın yetiştirdiği öğrencileriyiz, kızlarıyız, bunu diyelim. Sakine ananın gözü açık gitti, ümit ediyoruz ki başka anaların gözü açık gitmesin. Çözüm arayalım. "Ben bunu çektim." falan... Herkes bu acıyı çekti, bundan bir şey çıkmaz. Hâlâ uçakların sesiyle uyanıyoruz. Eğer bir çözüm varsa, bir komisyon kurulmuşsa öncelikle bu uçakların ses dursun. Ölümüne karşıyız, insanlar ölmesin. İnsanın dini, dili, ırkı, kimliği ne olursa olsun benim için insan, insandır, hepimizi Allahutaala yaratmış. Buna karşı durmamız gerekiyor. Çözüm için ne yapmamız gerekiyorsa onu yapalım. Ha, taşın altına koymaksa elimizi değil, gövdemizi taşın altına koymaya hazırız. Şu anda cezaevlerinde binlerce insan var, hasta insan var. Biz cezaevi kapılarını da gördük. Her şeye rağmen, her şeye rağmen omuzlarımıza ne düşüyor? Hiçbir zaman bir Kürt annesi -ben diyebilirim- kin ve nefretten bahsetmedi. Bir annenin çocuğunun kemikleri kargoyla anneye teslim ediliyorsa ve eğer o anne hâlâ durup diyorsa "Barış olsun, başka analar ağlamasın." ben o annenin elini öpüp alınma koyarım; ister Türk olsun ister Kürt olsun benim için anne annedir, tüm anneler baş tacıdır ama kin ve nefretle ne zamana kadar sürdürelim, gençlerimizi daha ne kadar toprağa gömmeye götürelim? Yeter artık, bir şeyler yapın. Bu Komisyona çok büyük görevler düşüyor. Komisyon burada konuşup... Şimdi kabul etsek de etmesek de İmralı işin içinde değil mi? Evet, içinde. Sayın Öcalan'ın söylediğini biliyoruz, çözüm için çabalıyor, Komisyonun onunla da görüşmesi gerekiyor. Komisyonun

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 21

kendi arasında, işte, "Kendin pişir, kendin ye." meselesi olmasın. Eğer işin içindeyse birlikte yürütmeleri gerekiyor, ben bunu söylemek istiyorum. Diyorum ya, hani Kürtçe anlatsaydım daha güzel anlatırdım diye, ben kelimeleri bir araya getirmekte zorlanıyorum yani. Kusura bakmayın, bugün en büyük haksızlık bana oldu, tam ifade edemediğim için. Gerçekten, bilseydim, Diyarbakır'dan bir tercüman getirirdim, beni tercüme etmesi için.

KEMAL ÇELİK (Antalya) - Gayet güzel konuştunuz.

NEZAHAT TEKE - Lafımı kesmeyin çünkü kendimi unutmayayım, zaten genç kızımız konuştuğundan beri kalbim şu anda sıkışıyor.

O kadar acı çekmişiz ki buna rağmen de varız. Omuzlarımıza ne düşerse, ne gerekirse... Silahların susması diyoruz biz Sayın Başkan.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

Buyurun.

NEZAHAT TEKE - Silahlar yakıldı. Gözümle göreyim diye, bir anneyim, 30 kişilik bir grupla, yüzlerce kişinin gelmesiyle silahlar yakıldı. Silahların yakılması bana göre ne anlama geliyor? Yakılan bir şeyden artık bir şey çıkmaz. Eğer başka silahların yakılmasını istiyorsak -tabii, hepimiz istiyoruz silahların susmasını, silahların hepten bırakılmasını, yakılmasını- silahlarını yakan kişilere bir fırsat verilmelidir. Eğer o insanlar gelip -daha önce de gelenler oldu, hepsi cezaevlerinde çürüdüler- müebbet hapis cezasına çarptırılırsa nasıl diğerleri ikna olur, diğerlerini ikna ederiz "Siz de silahlarınız yakın." deriz? Çözüm istiyorsak eksiyi artıyı aramamız gerekmiyor.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun, tamamlayın lütfen.

NEZAHAT TEKE - Yıllardır kocaman bir defter konuldu, gelen giden bu anaların evlatlarının kanıyla o kalemi batırıp imzaladılar ve biz analar neyi istiyoruz biliyor musunuz arkadaşlar? Yepyeni bir sayfa, tertemiz bir defter, anaların tülbendi gibi bembeyaz şeffaf bir defter kurmak istiyoruz. Giden gitti, gidenleri geri getiremiyoruz ama kalanlar gitmesin, başka analar ağlamasın. Ne asker anası ağlasın ne polis anası ağlasın ne gerilla anası ağlasın çünkü biz anayız. Bizim çabamız... Tekrar ediyorum: Omuzlarımıza, Barış Analarının omzuna... Şu anda sadece Diyarbakır ve İstanbul'da değil, 35'e yakın bizim analarımız var, her ilde anaların bir komisyonu, meclisi var ve hepsi bir ağızdan

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 22

tek kelimeyle... 4 evladını veren anne var içimizde ama hâlâ çıkıp "Ben ağladım, başkaları ağlamasın." Ben o anaların elini öper, alnıma koyarım, kim olursa olsun.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun, tamamlayın lütfen.

NEZAHAT TEKE - Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Rica ediyoruz, kimin omzuna ne düştüyse yapın, yeter, analar ağlamasın. Zaten en çok ölenler, en çok barışı isteyenlerdir.

Saygıyla selamlıyorum ve dilimle konuşmadığım için de kusura bakmayın, vallahi ben çok kırıldım.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Vallahi Nezahat Hanım, kendinize hiç haksızlık etmeyin, bakın, burada 51 siyasetçi var, hepsinin en büyük vazifesi çoğu zaman konuşmaktır; vallahi herkesten iyi konuşuyorsunuz, mükemmel bir Türkçeniz var, görüşleriniz dolayısıyla da çok teşekkür ederiz. Özellikle "Evlatları değil silahları gömelim." sözünüzü herhâlde konuşmanızın özeti olarak almak mümkündür.

Evet, şimdi, ikinci sözü Sayın Türkiye Bozkurt'a veriyorum.

Buyurun.

TÜRKİYE BOZKURT - Teşekkür ederim.

Ben de İstanbul'dan Barış Annelerinden geldim. Bu barışa el atan kişilere, bir laf söyleyen kişilere teşekkür ediyoruz. Yirmi yedi yıldır biz bu Barış Annelerini kurmuşuz, barış için hep mücadele etmişiz fakat ben de istiyordum, gerçekten kendi dilimle konuşayım bu yüz yıllık problem için. Hâlâ da burada biz kendi dilimizle, ana dilimizle konuşamıyorsak demek ki burada bir problem vardır. Ben de Türkçe bilmiyorum, okuma yazmam da yoktur ama bildiğim kadar söylerim, Türkçem çok bozuktur çünkü ana dilim değildir. Ama ben istiyordum kendi ana dilimde konuşayım, maalesef, hâlâ daha problemler devam ediyor.

Şimdi, barışı, bir de savaşı kimseden sormamak gerekiyor, annelerden sormak gerekiyor çünkü savaşın verdiği zararı, ziyarı, acısını en çok anneler ifade edebiliyor, o anneler söyleyebiliyor. Çünkü patlayan her mermi önce bir annenin ciğerine geliyor. Şimdi, bu yüz yıllık problemi Türkiye hâlâ dile getiremez. Biz kitaplarda okumadık, biz sadece yaşadık. Biz kendimiz 4 bin küsur köyün yakılmasını gördük. Bu faili meçhullere -arkadaşlarımız söylediler- biz bunlara da tanık olduk çünkü biz gözyaşlarımızı tutamadık, Besna Tosun

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 23

konuştuğu zaman gerçekten biz tutamadık yani gözyaşlarımızı. Ama sadece 3 anne burada dile getiremez bu kadar sorunu, yüz yıllık sorunları, bu kadar sorunları 3 anne dile getiremez. Biz istiyorduk burada her barış annesi kurumundan bir kişi burada olmalıydı. Biz her barış istediğimizde diyorlardı bize "Savaş mı var, siz barışı istiyorsunuz?" Tamam, doğrudur, savaşı kabul etmiyorsunuz ama vardır, her gün cenazeler geliyor, ya gerilla geliyor ya asker geliyor ama annenin bir dili, bir ırkı yoktur, annenin bir mezhebi yoktur, ana anadır, kim olursa olsun anadır çünkü acısı en acıdır, en acıyı yaşıyor ancak bir ana bir anayı tam anlayabiliyor, kimse anneden fazla anlamaz. Onun için yani bizim o kadar içimiz doludur, biz her şeyi on dakikayla dile getiremeyiz. Ancak günlerce burada otururuz, yüz binlerce anneyi dinlemek gerekiyor, Kürt annelerini çünkü hepsinin hayatları kitaptır, hayatları tarihtir. Onun için, gerçekten bize bu saatler yetmiyor. Ben de bir anneyim, biz halkın içindeyiz şu an, halk diyor ki... Tamam çünkü kaç keredir bu barış, çözüm süreci olmuştur, Dolmabahçe'de olmuş, Habur Kapısı'nda Diyarbakır'dan Habur Kapısı'na kadar insan seli oldu, gerillaları karşıladılar ama geldiler, onları cezaevine attılar. Dolmabahçe'de biz on sekiz ay oturma eylemi yaptık, on sekiz ay. Biz dedik ki: "Bu barış, bu masa artık tekrar kurulsun, artık analar ağlamasın." Yani şu an tek Kürtlerden 45 bin insan öldürülmüş. Bunlar tamam... Biz diyoruz ki: Bunun hesabını kim verecek? Ama biz hesap istemiyoruz, biz diyoruz ki: Yine bu barış olsun. "..."⁽¹⁾ Öcalan 27 Şubat'ta bir çağrı yaptı gerillaya, gerilla onun çağrısını yerde bırakmadı çünkü "..."⁽²⁾ Öcalan şimdiye kadar hiç yanlış yapmamış, bundan sonra da yanlış yapmaz çünkü Kürt halkı ona güveniyor. Onun için, biz istiyoruz ki bu Komisyonda onu dinlemeliler çünkü gerçek muhatabı odur. Tamam, anneler ama gerçek muhatabı odur. Onunla görüşmeliler, dinlemeliler, koşullarını biraz daha rahat ettirmelilerdir. Ben de bir anne olarak ben bir tutsak ailesiyim, benim kızım 14 yaşındayken lise 1'inci sınıfta benim kızım Diyarbakır Çınar'da gözaltına alındı, kızım o zaman yirmi yedi gün kayıp kaldı, burada avukatı da var, Sayın Meral Danış avukatıydı, benim kızım yirmi yedi gün kayıp kaldı, sonra kızım on sekiz ay kaldı, kızımı beraat ettirdiler ama şu an kızım tekrar cezaevinde, yirmi yedi yıldır kızım cezaevinde fakat sadece kızımla bu iş

⁽¹⁾ Bu bölümde hatip tarafından Türkçe olmayan bir kelime ifade edildi.

⁽²⁾ Bu bölümde hatip tarafından Türkçe olmayan bir kelime ifade edildi.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 24

çözülmez, bu adımlar atılmalıdır. Yani halk buna güvenmiyor. Biz ailelere gidiyoruz, halka gidiyoruz, halk bize diyor ki: "Biz güvenmiyoruz çünkü hiçbir adım yok." Kürtlere düşen bütün adımlar atıldı aslında çünkü silahlar yakıldı, parti feshedildi, bunların hepsi oldu ama maalesef bir karşılık verilmedi. Yani bu halkın o acısını, o şeyini biraz dindirmesi için bir adım atılmalıdır. Mesela başta "..."⁽³⁾ Öcalan. İkincisi, bu cezaevleri. Bu cezaevlerindeki hasta tutsaklar daha bırakılmadı, bir yasa çıkarılmadı. Bu otuz yılı dolduran insanlar cezaevinde tutsaklar, bunlar çıkmadı. Daha önce idam kararı vardı, idam kararını kaldırdınız fakat ağırlaştırılmış müebbedi getirdiniz. Dediler "Ölünceye kadar cezaevinde kalacaklar." Cemil Çiçek dedi ki: "Yok, yok ölünceye kadar değil, yaşayınca kadar." Çünkü "ölünceye kadarın" ismi biraz daha acı gözüküyor ama "yaşayınca kadar" aynıdır çünkü ikisi de aynı laf, aynı yerden çıkıyor. Biz istiyoruz yani şimdi bir adım atılmalı, önce "..."⁽⁴⁾ Öcalan'ın sonra bu cezaevlerinin koşulları, bu hasta tutsaklar bırakılmalı ama kanun altına almalıdır, Anayasa çıkmalıdır. Yoksa bugün bırakıyorsun yarın tekrar alıyorsunuz, olmaz bu, biraz güvence olmalıdır. Biz anneler olarak biz bunu istiyoruz, sonuna kadar da biz barış için devam edeceğiz, barış istemiştik devam edeceğiz çünkü -ben başta da söyledim- anne annedir, cinsi ırkı yoktur, dini de yoktur; anne annedir. Onun için bakın, biz Filistin'i görüyoruz hepimiz, Filistin'i görüyoruz. Bizim de insanlarımız asit kuyularına atıldı. Yani şu an biz kendimizi Filistin'den hiç ayrı tutamıyoruz yani çünkü bizde de aynı zulüm oldu. Çocuklarımızın kolları kırıldı, böyle canlı canlı kolları kırıldı. Bizim hepimizin annelerin belki şu anda 10 tane, 20 tane davalarımız vardır. Biz demiştik ki: Kimse ölmesin, anneler ağlamasın, ana dilde eğitim olsun, barış olsun, bizim şeyimiz buydu, başka bir şey yoktu, sadece barışı istedik. Yani suçumuz o başka bir şey yok. Anneler cezaevine girdi, anneler ev hapsi yediler. Onun biz tekrar söylüyoruz biraz önce bu adımlar atılmalıdır. "..."⁽⁵⁾ Öcalan'la görüşmelidir Komisyon, ben tekrar söylüyorum: Kim olursa olsun, bu Komisyon barış için bir laf söylüyorsa biz onlara teşekkür ediyoruz, biz sonsuza kadar barışı isteyeceğiz. Yani ömrümüz yetmese de inşallah gözümüz görecek, gözümüz açık gitmeyecektir.

⁽³⁾ Bu bölümde hatip tarafından Türkçe olmayan bir kelime ifade edildi.

⁽⁴⁾ Bu bölümde hatip tarafından Türkçe olmayan bir kelime ifade edildi.

⁽⁵⁾ Bu bölümde hatip tarafından Türkçe olmayan bir kelime ifade edildi.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 25

Teşekkür ediyoruz bize söz verdiğiniz için, sağ olun.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Şimdi bu bölümdeki son sözü Sayın Rebia Kıran'a veriyorum.

Buyurun.

REBİA KIRAN - "..."⁽⁶⁾

MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (Erzurum) - Sayın Başkan, biz çeviri yapabiliriz.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Konuşmanıza Türkçe devam edin.

MUSTAFA SEZGİN TANRIKULU (Diyarbakır) - Sayın Başkan, konuşsun.

MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (Erzurum) - Başkanım, ben çeviri yapayım, tutanaklara Türkçe geçsin.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun Sayın Kıran.

REBİA KIRAN - Kim bu barışa vesile oluyorsa hürmetimiz, selamlarımız onlaradır. Bu söz eğer Sayın Öcalan'dan çıkmış bu barış için, biz barış anneleri olarak bu barışı destekliyoruz, bu barışın arkasındayız. Ne kadar ömrümüz yetiyorsa barışı söyleyeceğiz. Barış bir suç değil, altın tahttır. Şimdi, eğer bu Komisyon, bu Meclis bu altın tahta sahip çıkarsa bu ülkede, Türkiye'de, Türkiye gibi bir ülke güllük gülistanlık olur. Biz ondan önce, Öcalan'ın özgürleştirilmesini istiyoruz. Gelsin -siz dediniz- Mecliste otursun, derdimizi birbirimize anlatalım. Şimdi, hâlâ tecrit var. Biz analar olarak halkın içine giriyoruz, her yerde toplantı yapıyoruz, bu halkın fikrini alıyoruz. Halk bize ne diyor? Aanalar söylediler, bize ne diyorlar? Diyorlar ki: "Hani barış nerede, bir adım atılmamış." Bundan sonra inşallah adım atılacak, bu silahların yerinde güller, çiçekler olacak. Kimse çocuklarını, Türk, Kürt anaları çocuklarını ölüm için büyütmemişler. Eğer bu ülkede, Türkiye'de hak, hukuk, adalet olsaydı çocuklar dağa çıkmazdı. Okula gidiyorlar, okul kazanıyorlar; hakları yoktur bir yerde. Bir kelime Kürtçe konuşsa hakları yoktur. Biz, şimdi, Barış Aanaları olarak buradayız. Mademki adalet istiyoruz, ana dilimizde burada konuşmak gerekiyordu. Eğer hak, hukuk istiyorsa, burada ana dilimizi konuşmak istiyorsa belki ben kendimi daha rahat ifade ederdim. Ben ana dilimle kendimi daha rahat ifade ederdim. Şimdi, bir Türk anası Kürtçe bilmiyorsa, ben onu zorlasam "İllaki sen Kürtçe konuşacaksın." desem iyi bir şey değil. Biz bunu, okulumuzu istiyoruz, dilimizi istiyoruz, Anayasa'ya girsin; güzel bir şey bu ülkeye gelsin ki birbirimize güven olsun. Biz

⁽⁶⁾ Bu bölümde hatip tarafından Türkçe olmayan kelimeler ifade edildi.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 26

bir bayrağın altında yaşıyoruz. Biz başka bir şey istemiyoruz, ana dilimizi istiyoruz, kültürümüzü istiyoruz ki beraber yaşayalım. Beraber bu ülkede birbirimize kardeş olmuşuz, birbirimize kız vermişiz, torunlarımız vardır birbirimize; Kürt, Türk birbirine karışmış. Biz şimdi eğer bir çağrıyla, Sayın Öcalan bir çağrıyla eğer bu halkı toplamış, bu Kürt halkı onun arkasındadır. Siz de asker anaları, polis anaları, bizi yan yana bu elli iki senedir... Bizim çağrımız, biz ne zaman açıklama yapmışız, bizim çağrımız onlara, o analaradır. Acımızı analar söylediler, acımız aynıdır. Onlar diyorlar: "Vatan sağ olsun." Vatan yerinde kalıyor, bizim çocuklarımız toprağın altına giriyorlar. Eğer biz ele ele verseydik vatan da sağ olurdu, bizim çocuklarımız da sağ olacaktı. Şimdi diyorlar: "Gerillalar gelsinler." Acaba hangi şartla gelecekler Türkiye'ye? Onları cezaevine tıkacaklar, otuz sene müebbet, ağırlaştırılmış ceza; böyle barış olmaz. Mademki öyle istiyorsunuz onlar da gelsinler, siyasetin içine girsinler, siyaset yapsınlar bu ülkede. Görüyoruz, kaç sene önce Rusya'nın bir uçağı biraz Türkiye'nin sınırını geçti, Türkiye'nin uçağı onu vurdu, o uçağı düşürdüler. Şimdi sınır ihlal ediliyor, o sınırlar ihlal ediliyor. Suriye ortadadır. Birbirimize diyoruz "Biz kardeşiz." Söz geldiği zaman, vallahi biz kardeşiz, Türk-Kürt kardeşiz, beraber bu vatani korumuşuz. Çanakkale göz önündedir, beraber bir yola gitmişiz. Çocuklarımız askerlik yapıyorlar, askere gidiyorlar. Hiçbir şey Kürtlerle Türkiye'den eksik olmamış, beraber yürüyoruz ama bakıyoruz... Hatta Kürt'ün ismi "terörist" olsa bu kabul edilmez, bunu da kaldırın. Sizin medya o sivri dilini kullanıyorsa bunları durdurun, mademki barış olacak, bunların dilini durdurun ki birbirimize sarılalım; asker anaları, gerilla anaları birbirimizi tanıyalım. Biz birbirimizin derdini biliyoruz. Onları dolduran, onların kafasına şiddeti dolduran... Rica ediyorum bu Meclisten, bizi yan yana getirsinler, elini uzatmasınlar Suriye'ye. Zararı bir tek Türkiye'ye olmayacak. Niye Türkiye elini uzatıyor oraya? Yok. Hak, hukuk, adalet istiyoruz ya; eğer hak, hukuk, adalet varsa fark yoktur demek ki. Biz bundan sonra... Bu Anayasa'yı değiştirmek bu Meclisin hakkıdır, Türkiye'nin hakkıdır, insanların hakkıdır. Eğer ben ağlıyorsam başka analar ağlamasın, eğer ben bu acıyı çekiyorsam başka analar bu acıyı çekmesinler, eğer ben korkuyla yatıyorsam başka analar, başka aileler o korkuyla yatmasınlar. Bir devlet insanların koruyor. Değil ki kimse şiddetle varmamış bir yere; kimse şiddetle, silahla, ölmekle, öldürmekle, tutuklamakla bir yere varamamış. Kan kanla yıkanmamış, kan barışla ortaya gelmiş. Eğer bizim

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 27

coğrafyamızda, Kürt coğrafyasında 2 tane aile birbirine düşse bir anne beyaz tülbindini ortaya atarsa hemen o savaşı, o kavgayı durdurur.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız.

Buyurun.

REBİA KIRAN - O kadar ki kıymeti vardır. Biz Ankara'da Barış Anaları olarak beyaz saçımızı ortaya attık, tülbindimizi ortaya attık barış için, tülbindimizi yaktık barış için; o kadar kıymetlidir. Bizim barış için Türkiye'de başvurmadığımız yer kalmamıştır, kapıyı çalmadığımız yer kalmamıştır. Biz bu ülkenin insanlarıyız, uzaydan gelmemişiz, bu ülkenin insanlarıyız. Bu Komisyon hakikatle, adaletle yürüse iyi olur.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın.

Buyurun.

REBİA KIRAN - Kimse kimsenin üstü değil. Biz mademki barış istiyoruz, kardeşlik istiyoruz, bu savaşı durdurmak istiyoruz "terörist" ismini artık Kürt'ün üstüne kullanmaması gerekiyor, bu basın dilinin durması gerekiyor; bunu istiyoruz Barış Anneleri olarak.

Her şeyden daha önemli, sudan, ekmekten daha önemli, barış bize lazımdır; her şeyden daha önemli, barış bize lazımdır. Bir canımız vardır, barışa feda olsun, yeter ki analar ağlamasın, bu gencecik çocuklarımızı toprağa vermeyelim. Biz adalet istiyoruz, mademki bu Büyük Millet Meclisi...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın.

Buyurun lütfen.

REBİA KIRAN - Eğer Kürt-Türk birlik olsa bütün dünya ayağıımıza gelir, biz kimsenin ayağına gitmeyiz, Türkiye kimsenin ayağına gitmez. Bu ülkeye barış, huzur... Savaş ölümü getirir, talanı getirir, köyleri boşaltır yani gözyaşı çok olur; biz bunun karşısındayız, bunu istemiyoruz Barış Anneleri olarak. Bütün dünyada barış olması gerekiyor. Biz birbirimizle kucaklaşalım, bütün dünya birbiriyle kucaklaşır, bütün dünya da birbirine kucaklarını açar. Biz herkese örnek olacağız, örnek olmak için...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 28

Buyurun.

REBİA KIRAN - Mademki barış istiyoruz, mademki silah istemiyoruz, bu silahı susturmak için ben bu Meclisten, bu Komisyondan rica ediyorum; kimse kimsenin düşmanı değil, bir ülkede yaşıyoruz, bir bayrağın altında yaşıyoruz; Öcalan'ın özgürleşmesini istiyoruz, gerillanın özgürleşmesini istiyoruz. Askerler de gerilla da polis de hepsi anaların çocuklarıdır. Hiçbir zaman Barış Anneleri dememiş ki "Bu ölsün, şu ölsün!" Biz ölümün karşısındayız, ölüm istemiyoruz.

Bakın, kız kendi derdini söyledi, babasının, dedesinin derdini söyledi. Eğer bu ülkede böyle bir şey varsa önünü keselim. Bu devlet bu halkın karşısına çıksın, desin ki: "Özür diliyoruz." Özür kimseyi küçük düşürmüyor, büyütüyor insan kendini. Bir devlet eğer bir halkın içinde, bir halkın önünde kendi özrünü dilerse en büyük devlet odur. Çünkü ben bir anne olarak... 70 yaşındayım, bana yirmi sene ceza verdiler.

Şimdi, ben barış istiyorum. Barış çok zordur. Savaş hemen oluyor. Ben, şimdi, bir anne olarak burayı, hepsini savaşa döndürebilirim ama barış zordur. Kim elini bu taşın altına koymuşsa hakikatle, adaletle yaklaşsın, bu barışı Türkiye'ye getirelim beraber, Kürt-Türk kardeş olsunlar; kardeşiz, kimse kimsenin düşmanı değil. Eğer hak, hukuk olsaydı... Vallahi çocuklarımız o silaha âşık değildi, o ağaçların, taşların altında susuz, ekmezsiz, ayakkabısız, kış demeden, yaz demeden âşık değildi, eğer hak, hukuk bu ülkede olsaydı. Hak, hukuk şimdiye kadar olmamış, şimdi olsun, rica ediyorum Meclisten, bu Komisyondan, bundan sonra ölümler olmasın, analar ağlamasın, biz bunu istiyoruz. Eğer bir kelimeyle Sayın Öcalan o kadar halkı yan yana getirdiyse, siz de Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak Barış Analarını, ciğeri yanan anaları, asker analarını, polis analarını yan yana getirin, bizim ricamız bu Komisyondan budur.

Keşke ana dilimle konuşsaydım daha güzel konuşurdum, daha güzel şeyler söyledim. Hepiniz, gençler benim çocuklarımdır, yaşlılar benim kardeşlerimdir, benim ağabeylerimdir. Ben, bunu rica ediyorum bir anne olarak. Suriye göz önündedir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Lütfen tamamlayınız.

Buyurun.

REBİA KIRAN - İran'a bir saatte İsrail nasıl uçakları kaldırdı, füzeyle

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 29

nasıl etti, ölümlere vesile oldu, o zaman biz korktuk, anne olarak biz korktuk acaba bizim başımıza da böyle bir şey gelecek mi diye. Biz savaş istemiyoruz, hiçbir ülkede, hiçbir devlette istemiyoruz, istemiyoruz, istemiyoruz. Ölesiye kadar, ölene kadar biz barış isteyeceğiz. Bir canımız var, barışa feda olsun. Sudan, ekmekten daha ziyade barışa ihtiyacı var bu ülkenin, bunu istiyoruz. “...”⁽⁷⁾

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Değerli arkadaşlar, Komisyonun toplantısının ilk bölümü böylece sona ermiştir.

Şimdi toplantımıza on beş dakika ara veriyoruz.

Kapanma Saati: 15.42

İKİNCİ OTURUM

Açılma Saati: 16.14

BAŞKAN: Numan KURTULMUŞ

----- 0 -----

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın milletvekilleri, Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonumuzun 5'inci Toplantısının İkinci Oturumunu açıyorum.

Bu bölümde, Komisyonumuza davet ettiğimiz dernek ve vakıf temsilcilerini dinleyeceğiz. Her sivil toplum kuruluşuna toplam yirmişer dakika konuşma süresi verilecektir.

Şimdi, ilk olarak İnsan Hakları Derneği Başkanı Sayın Hüseyin Küçükbalaban'a söz veriyoruz.

Buyurun Hüseyin Bey.

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ EŞ GENEL BAŞKANI HÜSEYİN KÜÇÜKBALABAN - Sayın Başkan, değerli Komisyon üyeleri; İnsan Hakları Derneği adına hepinizi sevgiyle, saygıyla selamlıyorum. Bu Komisyonun barışa vesile olmasını diliyorum.

⁽⁷⁾ Bu bölümde hatip tarafından Türkçe olmayan kelimeler ifade edildi.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 30

1 Ekim 2024 tarihinden itibaren başlamış olan bu sürecin barışçıl çözüm fırsatını ortaya çıkardığını düşünüyoruz, İnsan Hakları Derneği de bu fırsatın kalıcı bir barışa vesile olması için çok yoğun bir çaba içerisine girmiştir. Zaten kurulduğu günden beri, otuz dokuz yıldır barış hakkını savunan bir dernek olmakla birlikte, son yıllarda barış konferansları, toplantılar süreciyle hem barışın toplumsallaşmasına hem de barış sürecine sivil toplum örgütlerinin rolünü katmaya çalışıyoruz.

Sayın Başkan, Değerli Komisyon üyeleri; 27 Şubat 2025 tarihinden itibaren PKK lideri Abdullah Öcalan'ın ilan etmiş olduğu silahsızlanma ve fesih çağrısı akabinde PKK 12 Mayıs'ta silahsızlanma kongresini toplamış ve PKK'yi feshettiğini açıklamıştır. Akabinde de 11 Temmuz'da, derneğimizin de katılmış olduğu temsili bir törende 30 kişilik PKK militanının silahları yaktığına tanıklık etmiş olduk. Şüphesiz, Komisyonunuzun kurulmasını Kürt meselesinin şiddet ve çatışma zemininden çıkarılarak diyalog ve demokrasi zemininde çözülmesi açısından kritik ve önemli bir gelişme olarak değerlendiriyoruz.

Sayın Başkan, Değerli Komisyon üyeleri; 11 Temmuz 2025 tarihinde derneğimiz de davet edildi bu törene. Bu tören tabii ki kritik eşik olan şiddetin sona ermesi bakımından kritik, tarihî bir tören olmuş oldu. Ayrıca, bu törende derneğimizin de içerisinde bulunduğu 3 tane sivil toplum örgütüne PKK'nin silah bırakan militanları ve silah envanteri teslim edilmiş oldu. Bunun sivil toplum örgütlerinin sürece katılması konusunda önemli bir adım olduğunu değerlendiriyoruz. Sayın Cumhurbaşkanının Mecliste bu Komisyonun kurulmasına ilişkin çağrısı akabinde, siz Sayın Başkanın yoğun çabalarıyla, siyasi parti ziyaretleriyle bu Komisyon kurulmuş oldu. Bu Komisyonu bu yönüyle, bu sürecin ilerlemesi bakımından çok önemli ve anlamlı bulduğumuzu ifade etmek istiyorum.

Şüphesiz, bu Komisyonun kanunla kurulmamış olmasının yaratmış olduğu sorunlar var. Ayrıca, hâlen sivil toplum örgütlerinin bu Komisyonla nasıl bir ilişki kuracağına ilişkin yasal bir düzenlemenin olmamış olmasını da Komisyonun eksikliği olarak gördüğümüzü ifade etmek istiyorum. Ayrıca, Komisyonun altı aylık bir süreyle çalışacak olmasını, her ne kadar üçer, ikişer aylık aralarla Komisyon çalışması uzatılacak olsa da ilk etapta altı ayda yüz yıllık bu meselenin çözülmesinin sıkıntı olduğunu ifade etmek istiyoruz. Komisyonun hâlen çatışmanın taraflarını dinleyecek bir programa sahip olmamasını da ayrıca

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 31

bir eksiklik olarak görüyoruz. Şüphesiz, Komisyon 5 Ağustos, 8 Ağustos, 12 Ağustos, dün ve bugün de 5'inci oturumunu gerçekleştiriyor ama hâlen çatışmanın, şiddetin sona ermesi konusunda ciddi bir çabanın sahibi olan Abdullah Öcalan'la görüşme konusunun Komisyonun gündeminde olmadığını ne yazık ki görüyoruz basına yansıyan bilgilere göre. 2'nci toplantıda güvenlik bürokrasisi dinlenmiş oldu, şüphesiz bu güvenlik bürokrasisinin dinlenmesi, kapalı bir toplantının yapılması önemli olmakla birlikte akabinde hemen hem Abdullah Öcalan'la görüşülmesi gerektiğini ifade etmek istiyoruz hem de diasporada bulunan Kürt siyasetçilerle görüşülmesi gerektiğini ifade etmek istiyoruz. Ayrıca, madem Kürt meselesini şiddet zemininden çıkaracağız, demokrasi ve diyalog zeminine çekeceğiz, 30 PKK militanı, KCK eş başkanının da içerisinde bulunduğu grup silah bıraktı, şimdi yeni silah bırakacak militanların cesaretlendirilmesi için bu sürece onların görüşlerinin de katılması gerektiğini ifade etmek istiyoruz. Bu Komisyon keşke 11 Temmuzdan önce kurulmuş olsaydı da Komisyon üyeleri de o silahsızlanma törenini görmüş olsalardı. Şüphesiz Kürt meselesi yüz yıllık bir mesele. Yüz yıllık mesele dememizin sebeplerinden biri, tabii ki cumhuriyetin kurulduğu günden bu yana Kürt meselesi bu ülkenin gündeminde olmuştur. Hatırlarsanız, 1924 yılında kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası 1925'te Şeyh Sait ayaklanmasının ya da Şeyh Sait sorununun ortaya çıkmasıyla birlikte kapatılmıştır ve o günden bugüne siyaset zemini Kürt meselesiyle ilgili sürekli bir zehirlenme yaşamıştır. Darbeler süreci ve darbelerin ortaya çıkarmış olduğu olağanüstü hâller, olağanüstü güvenlik önlemleri, yine istiklal mahkemelerinden tutalım devlet güvenlik mahkemelerine kadar, Kürt meselesinin aslında sebeplerinden, müsebbiplerinden biridir. Yani Kürt meselesinin şiddete evrilmiş olmasının sebepleri vardır, bu sebeplerin de mutlaka tartışılması, bu Komisyonun bunları da önüne koyması gerektiğini ifade etmek istiyoruz. Kürt meselesinin çözümsüzlüğü son kırk yılı aşan ağır insan hakları ihlalleriyle geçmiş bulunmakta. İnsan Hakları Derneği de kırk yılın otuz dokuz yılını raporlamış bir dernektir.

Sayın Başkan, Derneğimizin yapmış olduğu çalışmaları kısaca aktarmak istiyorum. Yani yaşam hakkı ihlalleri başta olmak üzere, Derneğimizin ulaşabildiği en az -bütün rakamların en az olduğunu ifade etmek istiyorum- 36.409 insan hayatını kaybetmiş; bunların içerisinde 9.454 kişi sivil olarak...

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 32

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız.

Buyurun.

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ EŞ GENEL BAŞKANI HÜSEYİN KÜÇÜKBALABAN - Yani çatışmanın tarafı olmayan insanlar hayatlarını kaybetmişler. Biz burada, tabii, İnsan Hakları Derneği olarak, başta yaşam hakkını savunan bir dernek olarak, her ne kadar ciddi çabamıza rağmen bu yaşam hakkı ihlallerini önleyemediğimiz için, hayatını kaybeden her bir yurttaş için onlara rahmet diliyoruz, ailelerine de başsağlığı ve sabırlar dilediğimizi ifade etmek istiyoruz; yeni yaşamların yitmemesi için de bunun çok önemli bir fırsat olduğunu ifade etmek istiyoruz.

Sayın Başkan, bizim buraya geleceğimiz basında duyulduktan sonra toplumdan, toplumsal kesimlerden çok yoğun olarak "Başkan, bizim de şu sorunumuzu aktarın, bizim de bu sorunumuzu aktarın." gibi, kayyumlardan mağdur olmuş insanlardan, kanun hükmünde kararnamelerle mağdur olmuş, işini kaybetmiş insanlardan tutalım toplumun çok sayıda kesiminden burada talepleri dile getirmemiz istendi. Yani bu yönüyle Komisyona biçilmiş olan ciddi bir beklenti olduğunu ifade etmek isterim.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun, devam edin.

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ EŞ GENEL BAŞKANI HÜSEYİN KÜÇÜKBALABAN - Tabii ki silahsızlanma süreci ve geçmiş dönem adaleti dediğimiz sürecin bir şekilde uluslararası kılavuzlara göre, BM'nin (Birleşmiş Milletlerin) kılavuzlarına göre düzenlenecek, kurulacak komisyonlarla, yasal adımlarla tahkim edilmesi gerekir. Sivil toplum örgütlerinin de bu sürecin bir parçası olması gerektiğini ifade etmek istiyorum Sayın Başkan.

Şimdi, Sayın Başkan, biz en son 2025 Haziran ayında Diyarbakır'da bir çalıştay düzenledik. Bu çalıştayda çok sayıda savaşın, çatışmanın mağduru asker ailelerini, polis ailelerini, yine gerilla ailelerinden insanları davet etmiş olduk. Yine, çatışmalarda hayatını kaybeden...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız.

Buyurun.

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ EŞ GENEL BAŞKANI HÜSEYİN

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 33

KÜÇÜKBALABAN - Sivil toplum örgütlerini, sivilleri davet etmiş olduk. Orada bütün insanların yüreklerinin yandığını gördük ve buna rağmen herkesin barış istediğine ilişkin de taleplerini duymuş olduk. Bu konuda cesur olmamız gerektiğini, Komisyonumuzun cesur olması gerektiğini ve sivil toplum örgütleri olarak, İnsan Hakları Derneği başta olmak üzere, bu Komisyonun başarıya ulaşması için üzerimize düşen her türlü görevi üstlenmek istediğimizi ifade etmek istiyorum.

Son sözüm olarak, 12 yaşında ve bedeninde 13 tane kurşun çıkan, Mardin'in Kızıltepe ilçesinde güvenlik güçleri tarafından öldürülmüş olan Uğur Kaymaz'ın annesi ile yine, 14 yaşında, bedeninde 17 tane kurşun çıkan Eren Bülbül'ün annesinin, Ayşe Bülbül'ün konferansımıza gönderdikleri mesajlarıyla bitirmek istiyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun.

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ EŞ GENEL BAŞKANI HÜSEYİN KÜÇÜKBALABAN - Onların ikisi de konferansımıza göndermiş oldukları mesajlarında şunu söylemişlerdi: "Bizim yüreğimiz yandı, başka annelerin yüreğinin yanmasını istemiyoruz." "Biz barış istemeyelim de ne isteyelim?" diye böyle bir soru ortaya altmışlardı. Ben de bu soruyu İnsan Hakları Derneğinin Eş Genel Başkanı olarak Komisyonumuzun önüne sunmak istiyorum. Bu sürecin hayırlara vesile olmasını istiyorum. Kalıcı barışa vesile olmasını istiyorum.

Selamlar, sevgiler.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ediyorum.

Şimdi, İnsan Hakları Derneği adına ikinci sözcü Merkez Yürütme Kurulu üyesi Sayın Vetha Aydın Yüksel'e veriyorum.

Buyurun.

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ MERKEZ YÜRÜTME KURULU ÜYESİ VETHA AYDIN YÜKSEL - Öncelikle hepinizi selamlıyorum.

Genel Başkanımız genel çerçevede dile getirdi. Ben daha çok, İHD'nin durduğu noktayı dile getirmek istiyorum. Bildiğiniz gibi, İnsan Hakları Derneği kurulduğu 1986 yılından beri barış hakkını savunmuş ve barışın tesis edilmesi için de bir sürü sorumluluk almış bir insan hakları örgütüdür. Özellikle Kürt meselesinde 1990'lı yıllarda yaygınlaşan çatışma ve şiddetle birlikte gözaltında kayıplar, faili meçhul cinayetler, köy boşaltmaları ve buna benzer ağır insan hakları ihlallerinin de dâhil olduğu bir sürü durumları takip etmiş, bunları

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 34

raporlaştırmış ve bu raporlarını kamuoyuyla da paylaşmıştır. Burada ne yazık ki biz insan hakları savunucuları bunu yaptığımız zaman aynı şekilde bizler de bir yargı baskısı içerisinde veya güvenlikçi politikaların devamlı hedefi hâline geldik. Burada 23 İHD üyesi ve yöneticisi faili meçhul cinayetlere kurban gitti. Yine, 1 tanesi silahlı olmak üzere 2 defa genel merkezimizde bulunan genel başkanlarımız silahlı saldırıya ve şiddete maruz kaldılar. Onun yanında, otuz dokuz yıldır mücadele eden insan hakları savunucularına, yöneticilerine yönelik yargı baskısı devam etmekte, bir sürü dava açılmakta ve hâlen devam eden soruşturmalarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu yönüyle de kırk yıldır Kürt meselesinde süren şiddet, çatışma ve güvenlikçi politikaların mağduru olan bir dernek olduğumuzu ifade etmek istiyorum. Komisyonunuzun çalışmalarının bir parçası olarak da kurulacağını umduğumuz ve önerdiğimiz komisyonların çalışmalarına hakikat, adalet, onarım ve yüzleşme süreçlerinde de hem mağdur hem de tanık sıfatıyla destek ve güç katmak istediğimizi de burada belirtmek istiyorum. Derneğimiz 7 bölgede 26 şubesiyle, 11 temsilciliğiyle ve 8 binin üzerinde üye ve gönüllü aktivistiyle çalışmalarını yürütmektedir. Burada derneğimizin tek ve belirgin olan amacı da insan hak ve özgürlüklerinin korunmasında çalışmalar yapmaktır.

Burada, yukarıda belirttiğim gibi, biz insan hakları savunucuları bu sürecin hem tanığıyız hem mağduruyuz. Şu anda karşınızda konuşan ben de 2001 yılından beri yürütmüş olduğum çalışmalardan kaynaklı, bu Kürt meselesinde çıkan sorunlardan kaynaklı ve devletin baskısından kaynaklı açıkçası bir mağdur olarak ve bir tanık olarak karşınızda duruyorum. Benim gibi sayısız arkadaş var. Ancak ne olursa olsun İHD'nin dili, İHD'nin istediği, İHD'lilerin istediği devamlı barış olmuştur. Bizler devamlı barış dilini kullandık, devamlı barışı dile getirdik. Yargı süreçlerine de maruz kalsak, tehdit ve baskılara da maruz kalsak mevcut şu anda kurulan Komisyonla birlikte ve sonraki süreçlerde de aynı şekilde bu çalışmaları yürüteceğimizi ifade etmek istiyorum.

Yine, İnsan Hakları Derneği ve yöneticileri bir yandan yaşadıkları bu zorluklarla baş etmeye çalışmakla birlikte, yine barış hakkını savunmaya, insan hakları ihlallerini görünür kılmaya, insan haklarına dayalı bir dünyanın mümkün olduğunu savunmaya devam etmiştir. Evet, insan haklarına dayalı bir dünyanın mümkün olduğunu biliyoruz ve inanıyoruz. Bu coğrafyanın da bu coğrafyada

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 35

yaşayan tüm halkların, kadınların, çocukların LGBTİ+'ların, doğanın, bütün canlıların eşit, özgür bir şekilde bir yaşam sürdürmesi gerektiğini ve bu hakka sahip olduğunu savunuyoruz. Onun için de biz devamlı diyoruz ki bu toprakların, bu coğrafyanın, bu kadınların ve bu çocukların barışa ihtiyacı var.

Yine, İnsan Hakları Derneği olarak da Türkiye Büyük Millet Meclisinde kurulmuş olan bu Komisyonu ve çalışmalarını önemseyiğimizi, bu çalışmaları da yakından takip ettiğimizi ve takip etmeye devam edeceğimizi de ifade etmek istiyorum. Şüphesiz ki yüz yıllık bu meselenin demokrasi ve insan haklarına dayalı ilkeler çerçevesinde çözülmesinin zorluklarının da bilinciyle Komisyon çalışmalarının başarıya ulaşabilmesi için insan hakları normlarına uygun, kalıcı bir barış sürecinin inşası konusunda, dediğim gibi, deneğimizin her zaman hazır olduğunu tekrarlamak istiyorum. Bu kapsamda, savaş ve çatışmalı sürecin en kapsamlı külliyatına sahip olan Derneğimizin ve barışa dair konularda çalışma yürüten sivil toplum örgütlerinin ve tüm toplumsal kesimlerin Komisyonla ilişki ve iletişimlerinin de düzenli olarak sağlanması gerektiğini de burada ifade etmek istiyorum. Yine, İnsan Hakları Derneğinin bu meseleye dair arşivini, ürettiği raporları, çözüm önerilerini her daim paylaşmaktan memnuniyet duyacağımızı da belirtmek istiyorum.

İHD kurulduğu günden bugüne kadar da -ilk başta da söyledim- barış dilini dile getirdi. Barışı istedik, barışın tesis edilmesi için gerekeni yaptık ve bu barışı dile getirmekten, barış çalışmasını yürütmekten de vazgeçmeyeceğimizi söyledik.

Yine, bu dönem, otuz dokuz yıllık süreç içerisinde çatışmalı döneme ilişkin olarak Derneğimizin hem özel hem yıllık hem de aylık olarak hazırlamış olduğu raporlar var, Genel Başkanımız da dile getirdi; zaten bu raporlarımızı geniş anlamda Komisyonuna da sunacağız. Bu raporlarımızı, bu ihlalleri Komisyon üyeleriyle, Komisyonla paylaşmaya hazır olduğumuzu ve bu sorunun da bir an önce çözülmesi temelinde gerekli desteği sunacağımızı belirtirken son olarak da şunu söylemek istiyorum: Genel Başkanımız dile getirdi, Komisyon çalışmalarını yürütüyor ancak 2013 yılında da başlayan bir süreç vardı. O süreçte dile getirdim, herhangi bir yasal dayanağı olmamasından kaynaklı, o dönemde biz çalışma yürütenler olarak gerçekten yargı süreciyle karşı karşıya kaldık ve cezalar aldık ve hâlen hapisanelerde kalan arkadaşlarımız mevcut. Onun için, bir an önce bu yasal düzenlemenin yapılması gerektiğini

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 36

düşünüyoruz. Biz bu yargı sürecine maruz kalınca vazgeçecek miyiz? Tabii ki vazgeçmeyeceğiz, tabii ki barışı dile getirmek ve bu topraklara, bu coğrafyaya barışın gelmesi için elimizden geleni yapacağız.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

Buyurun.

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ MERKEZ YÜRÜTME KURULU ÜYESİ VETHA AYDIN YÜKSEL - İHD'nin yapmış olduğu, daha öncesinden alıkonulan asker olsun, sivil olsun, bunların teslim alınması; yine, hapishanelerin durumu, hapishanelerde ağır hasta olan mahpusların durumu; yine, kadına yönelik işkence olsun, şiddet olsun, tecavüz olsun, çatışma ortamında yaşamını yitiren gerillalara yönelik işlenen işkence, sokak ortasında çırılçıplak panzerin arkasında sürüklenmesi olsun; yine, çocuklara çevreye yönelik olarak bizim bu yönlü ve özellikle de barışa dair, barış için yapmış olduğumuz çalışmaları, yaptığımız çalıştayları, konferansları ve bunun sonuç bildirgesinin de göz önünde bulundurulmasını talep ediyoruz ve bu çalışmalar sonucunda ortaya çıkan öneri ve görüşlerimizi hem bu Komisyonda hem de oluşturulacak alt komisyonda dile getirip bu topraklara bir an önce barışın gelmesi için çalışmalarımızı sürdüreceğimizi ifade etmek istiyorum.

Teşekkürler.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ederim.

Şimdi, İnsan Hakları Derneği adına üçüncü konuşmayı Diyarbakır Şube Başkanı Sayın Ercan Yılmaz yapacaktır.

Buyurun.

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ DİYARBAKIR ŞUBE BAŞKANI ERCAN YILMAZ - Sayın Başkan, Değerli Komisyon üyeleri; hepinizi saygıyla selamlıyorum ben de.

Benden önce söz alan her 2 hatip arkadaşım da ifade etti, biz, İnsan Hakları Derneği olarak Kürt meselesini çok uzun tarihsel arka planı olan ve çözülmesi gereken, çözülürken de insan hakları ve demokrasi perspektifinde çözülmesi gereken bir mesele olarak görüyoruz. Bize göre Kürt meselesinin çözümü için en kapsayıcı çerçeve, insan haklarına saygı, demokratikleşme ve eşit yurttaşlık temelinde bir yaklaşım gerektirir. Yine, bize göre Türkiye'de Kürt meselesinin çözümü için tüm tarafların tespit ve önerilerini özgürce ifade edebilecekleri bir siyasal iklime ihtiyaç vardır.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 37

Kırk yılı aşkın bir süredir devam eden çatışmalı süreç sonrasında, 27 Şubat tarihinde gerçekleştirilen çağrıyla birlikte PKK 1 Mart itibarıyla ateşkes ilan etmiş, Mayıs ayında yaptığı kongresiyle de kendini feshettiğini ilan etmiştir. Uluslararası literatürde "negatif barış" olarak tanımlanan bu sürecin içerisinde dahi ne yazık ki Kürt meselesinden kaynaklı yaşam hakkı ihlallerinin devam ettiğini görüyoruz. Normal süreçlerde, dünya deneyimlerinde negatif barış dönemlerinin silahların sustuğu, yaşam hakkı ihlallerinin olmadığı dönemler olması gerekirken, ne yazık ki bizim tecrübemizle, Derneğimizin 2025 yılı ilk altı ayında hazırlamış olduğu insan hakları ihlalleri raporuna baktığımızda en az 7 güvenlik görevlisinin, en az 16 PKK militanının yaşamını yitirdiğini tespit ediyoruz. Raporun hazırlanmasından sonra Temmuz ayındaysa, Millî Savunma Bakanlığının yaptığı açıklamadan da anlaşılacağı üzere, 12 güvenlik görevlisinin metan gazı zehirlenmesi sonucunda yaşamını yitirdiğini tespit ettik.

Negatif barış süreci olarak değerlendirilen bu sürecin pozitif barışa ve toplumsal barışa evrilmesi için bu Komisyona, sivil toplum örgütlerine çok ciddi anlamda görevler düştüğünü ifade etmek istiyoruz. Bu bağlamda, Türkiye'de kalıcı barışın tesisi için İnsan Hakları Derneği olarak önerilerimizi Komisyonla paylaşmak istiyoruz. Önerilerimizin bir kısmı mevzuat değişikliği gerektiriyor, bir kısmı ise herhangi bir mevzuat değişikliği olmadan alınan hukuksuz idari kararların ortadan kaldırılmasıyla, keyfî uygulamaların son bulmasıyla bile hayata geçirilebilecek kararlar.

Öncelikle, Komisyonun PKK militanlarının silahsızlanması ve toplumsal yaşama katılmaları için gerekli yasal düzenleme hazırlıklarına başlayarak bu konuda olumlu dünya deneyimlerinden ve uzman kişilerden faydalanması gerektiğini düşünüyoruz.

Komisyon tarafından yapılacak çalışmayla Kürt toplumunda manevi değeri yüksek olan Şeyh Sait, Seyit Rıza, Saidi Nursi gibi büyüklerin mezar yerlerinin açıklanarak naaşlarının ailelerine teslim edilmesi gerekmektedir. Bu husus, toplumun sürece güvenini artıracak gibi, onlarca yıldır devam eden kişilerin yakınlarını gömebilme hakkının ihlalini de sona erdirecektir.

Kürtçenin Kürt meselesindeki önemi dikkate alınarak ana dil hakkı güvence altına alınmalı, ana dilde eğitim, yayıncılık ve kültürel faaliyetler yasal güvenceye kavuşmalıdır. Komisyonun tavsiyesiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 17, 29 ve 30'uncu maddelerine

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 38

konulan çekinceleri kaldırmasının sağlanması gerekmektedir.

Kürt meselesinde güvenlikçi yaklaşımların bir sonucu olarak uygulamaya konulan ve belediye başkanlarının görevden alınarak yerlerine kayyum atanmasını düzenleyen kanun maddesinin iptalini sağlayacak yasa değişikliği Meclise sunulmalı, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'na konulan çekincelerin kaldırılması Meclise tavsiye edilmelidir.

Politik mahpuslar açısından ayrımcı uygulamalar doğuran Terörle Mücadele Kanunu'nun kaldırılması, İnfaz Kanunu'nun eşitlik ilkesi dikkate alınarak değiştirilmesi, keyfî uygulamalarıyla kamuoyunda gündem olan idari ve gözlem kurullarının lağvedilmesi, bir insan hakları krizine dönüşmüş olan hasta mahpusların tahliye edilmemeleri yönündeki engellerin kaldırılması Komisyon tarafından hazırlanacak yasa tasarılarıyla TBMM'ye tavsiye edilmelidir.

İç hukukta uygulanması zorunlu olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi ihlal kararlarının yerine getirilmesi önündeki politik engellerin ortadan kaldırılması için Komisyon tarafından çalışmalar yapılmalıdır. Özellikle ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası almış olan mahpusların umut hakkına dikkat çeken, siyasi gerekçelerle gerçekleşen tutuklama kararlarının hak ihlali sayıldığı, başta yaşam hakkı olmak üzere, işkence, kötü muamele, ifade özgürlüğü, toplantı ve gösteri hakkıyla ilgili verilmiş olan yine aynı mahkeme kararları doğrultusunda yasa değişikliği tekliflerinin Meclise sunulması gerekmektedir. Bir Türkiye gerçeği olan gözaltında zorla kaybetme ve faili meçhul cinayetlerin araştırılması amacıyla hakikat ve adalet komisyonu kurulması gerekmektedir. Bugün Cumartesi insanlarını ve Barış Annelerini de dinlediniz, muhtemelen çok daha detaylı bu konuda konuşmuşlardır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın, buyurun.

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ DİYARBAKIR ŞUBE BAŞKANI ERCAN YILMAZ - Türkiye'deki zorla kaybetme gerçeğiyle hesaplaşılabilmesi için, Birleşmiş Milletler Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme'ye taraf olunması konularında Komisyon tarafından Meclise tavsiyede bulunulmalıdır.

Yargı pratiği hâline dönüşen cezasızlık kültürüyle mücadele edilmeli, insan hakları ihlallerine karışan kamu görevlilerinin etkin şekilde yargılanabilmeleri için çalışmalar yapılmalıdır.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 39

Derneğimiz verilerine göre, 2014 yılında hazırlamış olduğumuz Toplu Mezarlar Raporu'na göre Türkiye genelinde henüz açılmamış 309 toplu mezar ve bu mezarlar içerisinde en az 3.920 insan naaşı bulunmaktadır. Söz konusu toplu mezar iddialarının araştırılması için bağımsız bir araştırma komisyonu kurulması ve Minnesota Protokolü'ne uygun bir şekilde kazı işlemlerinin yapılması sağlanmalıdır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın, buyurun.

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ DİYARBAKIR ŞUBE BAŞKANI ERCAN YILMAZ - Türkiye'de bugüne kadar farklı tarihlerde açılmış 45 toplu mezara, bu mezarların içerisinde 281 insan naaşına ulaşılmıştır.

15 Temmuz 2016 sonrası ilan edilen olağanüstü hâl döneminde çıkarılan kanun hükmündeki kararnamelerle on binlerce kamu çalışanı herhangi bir yargı süreci olmadan görevlerinden ihraç edilmiştir. Bu uygulama, hukukun üstünlüğü ve adil yargılanma hakkı ilkeleriyle bağdaşmamaktadır. KHK'lilerin sivil hayatta birçok hak kaybına uğradığı; pasaport iptali, sosyal güvenlik haklarının engellenmesi, özel sektörde çalışamama gibi sorunlarla karşı karşıya kaldığı bilinmektedir. Evrensel hukuk normları tarafından suç olarak değerlendirilmeyen fiilleri nedeniyle kamu görevinden ihraç edilen tüm yurttaşların görevlerine iade edilmesi ve ihraç süreleri boyunca mahrum kaldıkları özlük haklarının yerine getirilmesi gerekmektedir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız, buyurun.

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ DİYARBAKIR ŞUBE BAŞKANI ERCAN YILMAZ - Sayın Başkan, Değerli Komisyon üyeleri; içinden geçtiğimiz bu kırk yıllık çatışmalı süreçte belki de en ağır yaşadığımız travmalardan biri de insanların yas süreçlerini tamamlayamamasına şahit olmamız. Yaşanan çatışmalarda yaşamını yitiren örgüt militanlarının cenazelerinin ailelerine veriliş şekli defalarca kamuoyunda gündem oldu. Bunun dışında, sınır ötesi operasyonlarda yaşamını yitiren örgüt militanlarının cenazelerinin hâlâ Türkiye'ye getirilmemiş olması aileleri üzerinde tamamlanmayan yas ve bir bütün olarak ailenin cezalandırılması anlamına geliyor. İdari kararlarla ortadan kaldırılacak bu uygulamadan Komisyonunuzun tavsiyesiyle vazgeçilmesi gerekiyor.

Son söz olarak Kürt meselesinin çözümünün yalnızca bölgesel bir mesele

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 40

olmadığını, Türkiye'nin demokratik geleceğini belirleyecek temel bir sorun olduğunu belirtmek istiyorum. Çözümün yolu güvenlikçi politikalar yerine demokratikleşme, eşit yurttaşlık, hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması, toplumsal barış ve geçmişle yüzleşme politikalarından geçmektedir.

İnsan Hakları Derneği olarak Komisyonunuzun çalışmalarında başarılar diliyoruz. Her zaman katkı sunmaya; her türlü demokratik, barışçıl çabanın bir parçası olmaya hazır olduğumuzu ifade etmek istiyoruz.

Sağ olun Başkanım.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ediyorum.

Böylece İnsan Hakları Derneği hakkında söz alan arkadaşlarımız sözlerini tamamladılar.

Şimdi, İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği adına Sayın Genel Başkan Kaya Kartal Bey'e söz veriyorum.

Buyurun.

İNSAN HAKLARI VE MAZLUMLAR İÇİN DAYANIŞMA DERNEĞİ GENEL BAŞKANI KAYA KARTAL - Sayın Başkan, Değerli komisyon üyeleri, saygıdeğer hazırun; öncelikle hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Böyle bir Komisyonun kurulmuş olması, Komisyona özellikle Meclis Başkanımızın Başkanlık ediyor olması, silahların bırakılmış, hatta yakılmış olması ve sivil toplumun bugün burada dinleniyor olması oldukça önemli. Bu açıdan özellikle teşekkür ediyoruz. Hakikaten oldukça önemli tarihî bir süreçten geçiyoruz.

MAZLUMDER 1991 yılında kurulmuş bir insan hakları örgütü ve kurulduğundan bugüne, kurulduğu günden itibaren Kürt meselesi asli uğraş alanlarından biri oldu MAZLUMDER'in. Çeşitli acılara, mağduriyetlere şahitlik ettik, raporlamalar yaptık. MAZLUMDER kuruluşundan bir yıl sonra, 1990'lı yıllarda, 1992 yılında Ankara'da "Kürt Sorunu Forumu" adı altında bir forum tertip etti ve bu meseleye farklı veçhelerden bakan insanların, aydınların düşüncelerini, bu soruna dair çözüm önerilerini, bakış açılarını kitaplaştırdı. Yine bundan yirmi yıl sonra, 2012 yılında da biz bir Kürt Sorunu Forumu düzenledik ve orada da aynı şekilde sorunu bütün boyutlarıyla masaya yatırdık ve onlarca konuşmacı bu konu hakkındaki bakış açılarını dile getirdi. Umudumuz o ki 2012'den yirmi yıl sonra yani 2032 yılında da artık bir Kürt forumu yapmak zorunda kalmayalım. Bu sorun, artık bu tarihî eşikte çözülmüş olsun ve bir sorun

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 41

alanı olmaktan çıksın; inşallah bunu arzu ediyoruz. Tabii, burada bir taraftan da hakkı teslim etmek lazım yani 1992 yılından bugüne, metinlerimize de baktım, 1992 yılındaki çalışmaya, 2012'deki çalışmaya, hakikaten o noktada değiliz, ciddi anlamda ilerleme katedilmiş. İşte, bazı temel yapısal sorunlar olmasına rağmen sorunun başında olmadığımız da ortada ve bu da hakkı teslim anlamında ifade edilmesi gerekiyor.

Biz bu son sürece katkı sağlayan herkese, bütün partilere teşekkür ediyoruz. Sürecin başarısının bazı ezberleri bir tarafa bırakmaktan geçtiğini, samimi bir cesareten geçtiğini vurgulamak istiyoruz. Süreç hukuki metinlerle taçlandırılmalıdır tabii ki. Zaten Komisyonun usul ve ilkelerinin ifade edildiği 2'nci maddede buna dair de bir görev üstlenilmiş durumda Komisyon tarafından, kanun teklifleri sunmak bakımından. Çözüm yönünde atılan adımları sonuna kadar desteklemek, tekrar silaha dönülmesini ya da kan akmasını engelleyecek mekanizmalar ve fikirler üretmek, yapıcı tavır içerisinde olmak hepimizin bu topraklara, bu ülkenin insanlarına karşı temel bir sorumluluğu. Bundan hiç kimsenin kaçmaması lazım.

Kanaatimizce Kürt meselesi, Türkiye'nin en önemli insan hakları sorunlarından biri ve kendisinden de ibaret değil yani Kürt meselesi üzerinden aslında çok çeşitli sorun alanları da Türkiye'nin gündemini sürekli meşgul etti. İnsan hakları alanını zehirleyen bir boyutu da var bu açıdan baktığımızda. Bugün Terörle Mücadele Kanunu'na baktığımızda, bu mesele üzerinden oluşturulan müktesebatın aslında bu meseleyi de aşacak boyutta bütün muhalefete de pekâlâ teşmil ettirebileceğini görüyoruz zaten.

Bu kadar büyük bir sorunun çözümünün birinci şartının konuşulamaz alanlar, kırmızı çizgiler, değiştirilemez maddeler gibi sınırlardan uzaklaşmak olduğu kanaatindeyiz. Tam bir ifade özgürlüğü çerçevesinde bu sorun bütün başlıklarıyla masaya yatırılabilmesi. Yeni bir bakış açısı kurmak istiyorsak mevcut ezberleri tekrar gözden geçirmek ve sınamak gerekiyor. Sorunların kök sebeplerine inerek yeni bir paradigma kurmak lazım.

Meselenin insan hakları boyutu bakımından tarihî tecrübe, hukuki, insani ve İslami gerekler çerçevesinde bizler talepkârız. Bu anlamda, hak ve özgürlüklerle alakalı başlıklarda taviz koparma gibi algılanacak yaklaşımlardan uzak durulması gerektiği kanaatindeyiz. Devletin topyekûn, adaleti gerçekleştirme cesaretiyle hareket etmesi gerekiyor, aynı zamanda bu

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 42

Komisyonun da bu çerçevede hareket etmesi gerekiyor. Bu cesaret gösterilebilmeli artık. Ortada bir hak varsa sahibine iade edilmeli. Al-ver, taviz ya da pazarlık gibi algılanacak yaklaşımlardan ve dillerden uzak durulmalı; bu tip algılara da fırsat verilmemeli. Bu bağlamda, özellikle ana dilde eğitim ve Kürt kimliğinin tanınması ya da en azından yok sayılmaması anlamında gerekli düzenlemelerin yapılması aciliyet kesbediyor. Peşi sıra gelen onlarca sorun da aslında bu meseleyle birlikte, bu başlıkların çözülmesiyle birlikte çözülecektir kanaatindeyiz. Biz bu Komisyona, işte bütün insan hakları meselelerinin, Türkiye'nin bütün sorunlarının boca edilmesini doğru bulmuyoruz esasen. Bu Komisyon işte bahsettiğimiz bağlamda temel problemleri hallettiğinde ya da buna dair bir bakış açısı oluşturduğunda zaten Türkiye'de ciddi bir ilerleme katedilecektir umundayız

Coğrafyamızın tarihi açısından baktığımızda da esasen yaşadığımız mevcut durumun cumhuriyet sonrası gündeme gelen ve ulusçuluk kaynaklı bir kırılma olduğunu düşünüyoruz. Ancak Osmanlı'dan cumhuriyete bu tür sorunların çözümü bakımından da ciddi bir tecrübemiz olduğunu da göz ardı etmemek lazım yani biz ilk defa böyle bir mesele çözmüş olmayacağız bu topraklarda. Bununla ilgili rahmetli Akif Emre'nin bir yazısında dile getirdiği önemli bir şey var Cevdet Paşa'ya atıfla. Cevdet Paşa, Saraybosna'ya oradaki asilerle ilgili bir asayiş sorununu gidermek üzere devlet tarafından görevlendiriliyor ve oradaki toplantıya davet edilenler içerisinde bu asayiş sorununun çete liderleri var ve yerel yöneticiler diyorlar ki: "Ya, bu insanlar hazır buraya gelmişken derdest edip işte halledelim, böylece sorun ortadan kalksın." Çok önemli bir cevabı var. Bu, aynı zamanda, devletin o zayıf şartlarda dahi, zayıf durumda dahi öz güvenini ortaya koyması açısından önemli. Diyor ki: "Bunlar kendi ayağıyla hükûmete gelip dehalet ettiler. Bunları tevkif etmek Hikmet-i Hükûmete uymaz, doğru olmaz." Şimdi, bu bakış açısını ben kaybetmediğimizi, en azından bu kodların bizde hâlen devam ettiğini düşünmek istiyorum.

Yine, Altan Tan'dan mülhem Halis Öztürk'le ilgili bir anıya denk geldim geçen gün. Halis Öztürk, Sipki aşireti liderlerinden birisi, Ağrı isyanlarına katılmış, çatışmalara katılmış birisi ama 1947, 1948'de sanıyorum, bir af kanunuyla affediliyor, Türkiye'ye geliyor, daha sonra 1950'de milletvekili oluyor ve böyle bir sürece şahitlik ediyor bu toplum ve bu topraklar. Onun için bu tür örnekler de baktığımızda aslında bizim kodlarımızın pekâlâ bu sorunları

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 43

çözmeye oldukça yeterli olduğunu gösteriyor. Avrupa, İkinci Dünya Savaşı sonrası 50 milyon insanını gömdükten sonra bile çok farklı ırklardan, dillerden, mezheplerden ve dinlerden insanları bir araya getirip birlik kurabilmişken biz henüz -çok şükür ki bir iç savaş ortamı yaşanmamış olmasını da dikkate alarak- böyle bir birliktelik ve böyle bir gelecek tasavvuru kurma noktasında kesinlikle tereddüt edemeyiz, etmemeliyiz, bu açıdan oldukça aslında elverişli bir zeminde hareket ettiğimizi de dikkate almamız gerekiyor.

Teklifler tabii sıralanabilir ama biz biraz Komisyonu da esas alarak sınırlı tuttuk ancak tekliflere geçmeden önce tekrar son olarak vurgulamak lazım: Birbirine taban tabana zıt görünen yaklaşımlar da pekâlâ tatmin edici bir noktada buluşturulabilir; hem bölünme kaygısını giderecek hem de aidiyet problemini çözecek, birlikte yaşama tasavvurunu kuvvetlendirecek pekâlâ yöntemler geliştirilebilir; bu konuda Türkiye aydınlarının da Meclisin de müktesebatına biz güveniyoruz.

Çözüm önerileri bağlamında geçmişle uğraşmak, geçmişi kurcalamak değil, geleceği inşa etmek perspektifinden hareket edilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Gelecek inşası ortak geçmişin tecrübe, referans ve değerlerinden bağımsız yürütülemez tabii ki. Yani bu toplumun özellikle Türkler ve Kürtler açısından baktığımızda çok temel birleştirici unsurları var, din bunlar içerisinde en önemlisi belki. Bu insanlar kız alıp vermiş ve ciddi akrabalıklar oluşturmuş, İstanbul aynı zamanda en büyük Kürt şehri hâline gelmiş, böyle bir zeminde hareket ettiğimizi düşünerek geçmişi kurcalamadan geleceğe, önümüze bakarak hareket etmenin bize daha ciddi bir motivasyon katacağı kanaatindeyiz.

Buyurgan, hak bahşeden bir dilden ziyade hakkın teslim edilmesi ekseninde bir dil geliştirilmesi gerektiğini ifade etmek lazım. İzzetli ve adil bir çözüm zeminiyle ilerlenmesi lazım, Allah'ın insanlara doğuştan hak olarak bahşettiği başlıkların birtakım ideolojik ya da sair saiklerle gasbedilmesi ya da ötelenmesini doğru bulmuyoruz.

Eşitlik ve adalet bağlamında en büyük sorun olarak karşımızda ana dilde eğitim ve kamu hizmetlerine ana dilde erişimin sağlanması olduğunu ifade etmek lazım. Ana dilde eğitimin herkesin en doğal hakkı olduğunu düşünüyoruz ve ifade ediyoruz, kamu otoritesi bu hakkın kullanımı için düzenlemeler yapmak ve gerekli şartları tesis etmekle mükellef, bununla ilgili de yasal, anayasal zeminlerin, altyapının oluşturulması gerektiği kanaatindeyiz.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 44

Yine Kürt kimliğinin tanınması bağlamında, yine Kürt kimliğinin yok sayılmaması bağlamında aynı şekilde gerekli yasal düzenlemelerin, mevzuat düzenlemelerinin yapılması gerekiyor, kimlik inkârının izleri hâlen devam ediyor çünkü, yani bütün ilerlemelere rağmen, 90'lardan bugüne katedilmiş mesafelere rağmen Anayasa'da "Türk Devleti" vurgusu çok baskın, eğitim müfredatında Kürtlere dair olumsuz vurgular hem Kürt hem Türk çocuklarının zihnini aslında zedeleyecek düzeyde çok baskın; bunlar bu perspektifle tekrar ele alınarak düzenlenmeli. Yani Kürtler sadece zararlı cemiyetler ya da İngiliz destekli isyan hareketleri bağlamında bir unsur olmaktan çıkarılmalı yani bu toplumun aslında kurucu unsurlarından biri, ta Yavuz'a kadar götürebileceğiniz bir arka plan var, cumhuriyetin kuruluşunda yine bir kurucu unsur olarak varlığı inkâr edilemeyecek düzeyde katkıları ve etkileri var; bunlar pekâlâ eğitim müfredatında da dile getirilmeli.

Tabii, şu an bu Komisyonun da görev alanı olması hasebiyle bir silah bırakma süreci sonrasında gündeme gelen bir çalışmadan bahsediyoruz ve doğal olarak da bu silah bırakma sürecinin bir yasal zemini oluşmalı. Silah bırakan örgüt elemanlarının durumu ne olacak, yurt dışında, cezaevlerinde bulunan örgüt üyelerinin, ceza almış insanların durumu ne olacak, bunun ilgili nasıl bir zemin oluşturulacak; bunların tartışılması ve yasal bir çerçeveye kavuşturulması gerekiyor. Geçmişte çünkü bunlarla ilgili kötü örnekler ve tecrübeler var.

İfade özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırılması bu meselenin bütün boyutuyla konuşulması açısından da yine önemli. Aynı zamanda Türkiye'nin genel insan hakları gelişimi açısından da zaruri görüyoruz bunu. Son dönemde özellikle Türk Ceza Kanunu'nda uygulamaya sokulan "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" gibi ya da sıklıkla, ihtiyaç duyuldukça kullanılan "halkı kin ve nefrete teşvik etmek" gibi suç tiplerinin; soyut, istenildiği zaman istenilen kişilere uygulanan suç tiplerinin artık bu yasalarda yer almaması gerekiyor. Çünkü bu tür düzenlemeler, aynı zamanda, bahsettiğimiz ortamı da zehirleyen bir mahiyet taşıyor. Bu bağlamda, TCK'deki, Terörle Mücadele Kanunu'ndaki, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'ndaki, hatta ifade özgürlüğüyle çok yakından alakadar olması hasebiyle 5651 sayılı İnternet Kanunu'ndaki soyut ve yoruma açık düzenlemelerin gözden geçirilmesi ve ifade özgürlüğünü kuvvetlendirecek bir mahiyette yeniden düzenlenmesi gerekiyor.

Tabii, bir taraftan, silahlarını bırakıp yeni bir sürece hazırlanan bir örgüt

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 45

var, bir taraftan da bu örgüt üyeliği ya da bu örgüt adına eylem yaptığı iddiasıyla ceza almış insanlar var cezaevlerinde. Türkiye siyasi yargılamalarına ve infaz rejimine baktığımızda, ben son yirmi beş yılına dönüp baktığımda en azından, siyasi mahpuslar söz konusu olduğunda neredeyse hiçbir af ya da af anlamına gelebilecek denetimli serbestlik, infaz indirimi uygulamasının bunlara vurdurulmadığını görüyoruz, hep istisna tutuldu siyasi mahpuslar. Hâlbuki devlet, esasen, kendisine karşı işlenen suçları affedebilecek bir mekanizmadır ama biz örtülü af diyoruz tabii ki. Denetimli serbestlik uygulamalarının -son on yılda, on beş yılda- yine, infaz indirimi anlamına gelecek uygulamaların, şartlı tahliye uygulamalarının tamamının adli mahpuslar açısından cari olduğunu gördük maalesef. Şimdi, bu geline nokta bu konunun yeniden ele alınması, artık yamalı bir bohçaya dönmüş ve hakikaten ciddi eşitsizlik üreten; sadece siyasi mahpuslar açısından değil, adli mahpuslar, adli suçlar açısından da farklı farklı düzeylerde çeşitli mağduriyetler ve eşitsizlikler üreten İnfaz Kanunu'nun değişmesi gerekiyor. Terörle Mücadele Kanunu hakeza, zaten varlık sebebi ve Türkiye'nin gündemini meşgul etme sebebi Kürt meselesi üzerinden ve silahlı çatışma süreci üzerinden meşrulaştırılmıştı. Bugün geline aşamada eğer bu sorunu biz çözeceksek, aynı zamanda bu başlıkların da Terörle Mücadele Kanunu'nun da mümkünse toptan lağvedilerek Türk Ceza Kanunu'nun zaten yeterli görülmesi suretiyle artık ilerlenmesi gerekiyor kanaatindeyiz.

Tabii, bu süreçler uzayabilir ama aciliyet kesbenden husus, özellikle hasta mahpuslarla ilgili. Gecikmeden, insani bir çerçevede, hızlıca adımlar atılabilir. Son dönemde, en azından Adalet Bakanlığı ya da infaz savcılıkları, hâkimlikleri üzerinden, Adli Tıp üzerinden bazı olumlu örnekler yaşandı ama daha sistematik ve yaygın bir hâle kavuşturulması lazım bunun.

Türkiye'de son yıllarda çok yoğun yaşadığımız ve aslında halka "Siz iyi seçememişsiniz, biz daha iyisini atayabiliriz." demek anlamına gelen kayyum uygulamalarına son verilmesi gerekiyor. Yani topluma yönelik de "seçmen" olarak adlandırdığımız halka yönelik de aslında yerine göre izzet kırıcı bir uygulama. Buna son verilmeli ve yerinden yönetimi güçlendirecek adımlar atılmalı. Burada, özellikle vali, kaymakam, emniyet müdürü gibi şehirlerde görev yapan önemli zevatin bölge kültürünü ve bölge dilini bilen insanlardan seçilmesine özen gösterilmeli. Yani orada halkla doğrudan temas kuran, muhatap olan insanların o halkın kültürüne, diline, örfüne geleneğine yabancı

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 46

olması, hatta bazen tepkisel davranması, Türkiye tecrübesi açısından artık terk edilmesi gereken bir uygulama.

Müfredatla alakalı olarak kısmen değinmiştim, tekrar vurgulamak istiyorum: İlkokuldan üniversiteye kadar ülkede yaşayan etnisite ve kültürlerin kendilerini bulabileceği bir müfredat oluşturulmalı. Çünkü ta ilkokuldan başlayan bu endoktrine etme hâli, neticede toplumun gençlerini, yetişkinlerini de ilerleyen yıllarda bir yere evriltiyor. Bu, toplumun birlikte yaşama kültürünü oluşturmasını, birlikte yaşamasını -ileriye dönük olarak da çeşitli riskler taşıması hasebiyle- zorlayabilecek bir şey. Bu konuda hızlıca adım atılması gerektiğini ifade etmek lazım. Özellikle yakın tarih konularında yanlış bilgilendirmeler ve ideolojik yönlendirmeler yerine adil, kuşatıcı ve çok boyutlu bir tarih anlatımı pekâlâ mümkün.

Bu genel değerlendirmeyle ben bitireceğim. Yani özellikle tekrar vurgulamak istiyorum; bu konuda çok ciddi bir aşamaya geçilmiş oldu, örgüt tarafından silah bırakıldı ve daha da güçlü bir şekilde, bir sembolik düzlemde silahlar yakıldı yani "Bunun artık geri dönüşü yok." olarak algılanabilecek bir şey. Bunun hakikaten geri dönüşünün olmaması lazım yani bu noktadan tekrar geriye dönersek bu, hepimiz için hem bir utanç olacaktır hem de bir aydın sorumluluğunu yerine getirme anlamında bir eksiklik olacaktır. Yine, bu sorun, tabii ki tek başına, işte, PKK'yla konuşulması gereken bir sorun değil, bu sorunun farklı tarafları da var, bu tarafların da göz ardı edilmeden bu sorunun, yine, farklı muhataplıklarla birlikte ele alınması lazım. Böylece bu sorun hakikaten tarihe gömülmüş olsun ve artık sorun olmaktan çıksın.

Ben tekrar teşekkür ediyorum, çalışmalarınızda başarılar diliyorum. Umuyorum ki gerçekten biz artık 2032 yılında bir daha böyle bir Kürt sorunu forumu yapma ihtiyacı duymayız ve Türkiye bu sorunu atlattıktan sonra insan hakları alanındaki sorunlarını daha hızlı bir şekilde, daha pratik bir şekilde çözme imkân ve olanağına kavuşur.

Teşekkürler.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ediyorum Sayın Kartal.

Şimdi, Tahir Elçi İnsan Hakları Vakfı Başkanı Sayın Mahsum Batı'ya söz veriyorum.

Buyurun.

TAHİR ELÇİ İNSAN HAKLARI VAKFI BAŞKANI MAHSUM BATI - Sayın

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 47

Başkan, Değerli Komisyon üyeleri; öncelikle hepinizi saygıyla selamlıyorum. Yapılan bu davet ve ülkenin en temel meselelerinden olan Kürt meselesinin çözümüne katkı sunma fırsatı verdiğiniz için öncelikle hepinize teşekkür ediyorum.

Mevcut durumun kaynağının Kürt sorunu olduğunu hatırla tutarak biz de Vakıf olarak önerilerimizi sunmaya çalışacağız. Önceki dönemden farklı olarak bu sürecin şeffaf olmasını öncelikle temenni ediyoruz çünkü önceki süreçte, özellikle 2013-15 sürecinde müzakerelerin içeriği hep gizli kaldı, Parlamento ve muhalefet bu işin dışında tutuldu, kamuoyu ise sadece sınırlı bir bilgiye ulaşabildi. Süreç, kapalı bir süreç olarak yürüdü ve nihayetinde kapalı bir süreç olarak da son buldu. Bugün dahi bu sürecin aslında neden sonlandığını kamuoyu bilmemektedir.

Sayın Başkan, değerli hazırun; hepimizin arzuladığı kalıcı barış ve refah ortamının oluşabilmesi için demokrasimizi güçlendirmek elzemdir. Bunun için yıllardır süren şiddet ortamının yarattığı sonuçlarla yüzleşmek ve var olan cezasızlık iklimini ortadan kaldırmak toplumsal barışın tesisi için olmazsa olmazdır. Bunlarla yüzleşmeden ve cezasızlık iklimini ortadan kaldırmadan demokrasiyi inşa etmemiz oldukça güçtür. Peki, demokratik bir toplumda faili meçhul cinayetler olabilir mi değerli hazırun? Devlet ne yazık ki politik cinayetler konusunda bugüne kadar hiçbir zaman sorumluluk üstlenmedi, sorumluluk hissetmedi. İşte, sabah dinlediğiniz Cumartesi Anneleri, bin haftayı aşan bir süredir, üç kuşak bir arada Galatasaray Meydanı'nda kayıplarını arıyor, failleri soruyor. Birçoğunun avukatlığını o dönemde sevgili Baro Başkanımız Tahir Elçi yapmıştı. Malumunuz, kendisi de 2015 yılında yaptığı bir basın açıklamasının hemen akabinde, kameraların gözü önünde bir saldırı sonucu yaşamını yitirdi. Bizler de on yıldır failleri arıyoruz. Failler hâlen bulunmadı, bulunmadı diyorum çünkü bulunmak istenmedi. On yıl boyunca yürüttüğümüz hukuk mücadelesinde bu konu istismar edilerek faillerin nasıl bir ustalıkla gizlendiğini, bu cinayetin de diğer binlerce faili meçhul cinayet gibi nasıl failsiz bırakıldığını gördük. Bu sebeple, Tahir Elçi dosyası aslında klasik bir cezasızlık örneğidir diyebiliriz. Hatırlayalım, neler olmuştu? Olay günü, bir yılı aşkın bir süredir teknik ve fiziki takip altında olan iki örgüt üyesi, Emniyet İstihbarat tarafından takip ediliyor ve şehrin bir ucundan diğer ucuna kadar hiç durdurulmadan Tahir Elçi'nin bulunduğu Dört Ayaklı Minare'ye kadar getiriliyor,

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 48

Tahir Elçi'nin basın açıklaması yaptığı sokakta durdurulmaya çalışılıyor ve 2 örgüt üyesi sokağa kaçıyor.

Sayın Başkan, değerli hazırun; 26'sı polis olmak üzere 35'e yakın kişinin bulunduğu sokakta vurulan tek kişi Tahir Elçi oluyor bu olay sonucunda. Olay yeri incelemesi yapılmadan deliller sokakta bırakılıyor. Cinayetden yaklaşık beş ay sonra savcılığın bir keşfi ve keşfin hemen akabinde, bir gün sonra hazırlanan bir bilirkişi raporu söz konusu; Tahir Elçi'nin ölümüne neden olan atışın tıbben ve fiziken bilinemeyeceği şeklinde bir rapor düzenleniyor. Aslında bu rapor o dönemde ne yapılmak istendiğini açıkça ortaya koymuştu. Biz o dönemde defalarca yetkililere seslendik, şunu dedik: "Tahir Elçi dosyası cezasızlıkla sonuçlandırılmak isteniyor, lütfen gereğini yapın." Fakat Tahir Başkanın dosyası da cezasızlıkla sonuçlandı. Deliller toplanmadı çünkü delillerin tamamı sokakta bırakıldı; olayı aydınlatabilecek görüntü kayıtları ve delillerin tamamı karartıldı. Ne tesadüftür ki Emniyet Foto Film Şubesi kamera kaydında daha sonra tam da cinayet anını gören on iki saniyelik bir kesinti olduğu tespit edildi ama bu kesintiye bugün dahi ulaşılabilmiş değil. Tahir Elçi ailesinin avukatları olarak savcılığa sunduğumuz, daha doğrusu işaret ettiğimiz bir iş yeri kamerası kaydı polis tarafından alındı. Bu iş yeri kamerasında yine iş yerini gören, iş yerinin iç tarafını gören 3 kameranın sağlam olduğu ancak Tahir Elçi'nin basın açıklaması yaptığı bölümü gören 4 no.lu kameranın bozuk olduğu söylendi. Yine sokakta bulunan PTT Balıkçılarbaşı Şubesine ait güvenlik kamerasının on yedi dakikasının kesik olduğu daha sonra anlaşıldı.

Savcılığın failleri bulma konusundaki isteksizliği ve delilleri karartmaya varabilecek tutumuna karşı o dönem Londra Üniversitesine bağlı Forensic Architecture adlı kuruluşa yaptığımız başvuru neticesinde bir rapor hazırlandı ve faillerinin kimler olabileceği raporda ayrıntısıyla belirtildi. Bunun üzerine olaydan yaklaşık dört buçuk yıl sonra savcılık kerhen de olsa bir iddianame hazırladı ancak duruşmalar sırasında dinlenen tanıklardan öğrendik ki savcılık bu süre zarfında yani dört buçuk yıllık süre zarfında failleri bulmak yerine fail yaratmaya çalışmış. Mahkemece dinlenen tanıklar savcının kendilerine baskı yaptığını, bizzat olay yerine gelerek, yakalandığı yere gelerek işkence için talimat verdiğini ifade ettiler. Düşünebiliyor musunuz, bir savcı yakalanan kişilere "Şu şekilde ifade vereceksin." diye baskı yapıyor ve işkence talimatı veriyor.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 49

Peki, mahkeme safhasında ne oldu? Mahkeme, dosyayı ilerletebilecek, failleri ortaya çıkarmaya yara yarayacak hiçbir talebimizi ne yazık ki kabul etmedi hatta ilk duruşmada Tahir Elçi'nin eşini ve avukatlarını duruşma salonundan atmakla tehdit etti; evet, failleri bulmaya, adaleti sağlamaya çalışmak yerine bizleri duruşma salonundan atmakla tehdit etti. Bir arpa boyu yol alınamayan dört yıllık bir yargılama sonucunda ne yazık ki failler hakkında beraat kararı verildi, verilen bu beraat kararı da görülmemiş bir hızda, iki ay gibi kısa bir sürede istinaf mahkemesi tarafından onandı ve karar kesinleşti. İstinaf mahkemesi onlarca klasörü iki ayda incelemiş ve kararını vermişti.

Sayın Başkan, değerli hazırun; bu yüzden konuşmamın başında "Tahir Elçi dosyası klasik bir cezasızlık örneğidir." demiştim. Şimdi, cezasızlıkla sonuçlanan bütün davalarda sorduğumuz gibi Tahir Elçi davasında da şunu sorduk: Peki, Tahir Elçi'yi kim vurdu? Failler nerede? Failleri ve arkasındakileri koruyan kimler?

Tahir Elçi dosyası özelinde bizde ve toplumda şöyle bir duygu oluştu: Tahir Elçi gibi, savaş ve şiddet karşıtı, çatışmaların ortasında bile "Savaşa, silaha hayır!" diyen, sorunların barış ve diyalog yoluyla çözülmesi gerektiğine inanan bir barışseverin bile dosyası cezasızlıkla sonuçlanıyorsa; bu, hem bizde hem toplumda doğal olarak bir hayal kırıklığı ve güvensizlik yarattı.

Sayın Başkan, cezasızlık ikliminde mağdurlar kendilerini öteki, dışlanmış, adalet aramalarına dahi izin verilmediği, toplumla ve devletle bağlarının koparıldığı hissine kapılırlar. Toplumda barış ve uzlaşmayı sağlayacaksa bu cezasızlık iklimini öncelikle ortadan kaldırmamız lazım, bununla yüzleşmemiz lazım. Bunlarla yüzleşmeden bu toplumsal barışı tesis etmemiz de mümkün değildir.

Toplumsal barış için de çok önemsedığımız bir unsur var, bu da adalet ve hakikat komisyonudur Sayın Başkan.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız, buyurun.

TAHİR ELÇİ İNSAN HAKLARI VAKFI BAŞKANI MAHSUM BATI - Adalet komisyonları kurulmadan, bunlarla yüzleşilmeden babasının failini arayan bir çocuğa, çocuğunun kemiklerini ve mezar yerini arayan bir anneye anlatacağımız her hikâye, vereceğimiz her vaat aksi hâlde anlamsız kalır, toplumsal barışı ancak böyle tesis edebiliriz. Bunu Tahir Elçi özelinde tüm faili meçhullere karşı

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 50

vicdani ve ahlaki sorumluluğun bir gereği olarak görüyoruz.

Hakikat ve adalet umuduyla hepinizi selamlıyor, davetiniz için tekrar teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ediyorum Sayın Batı.

Tahir Elçi İnsan Hakları Vakfı adına ikinci söz Sayın Başkan Yardımcısı Erkan Şenses'e ait.

Buyurun.

TAHİR ELÇİ İNSAN HAKLARI VAKFI BAŞKAN YARDIMCISI ERKAN ŞENSES - Sayın Başkan, Komisyonun kıymetli üyeleri ve salonda bulunan kıymetli basın emekçileri ve kıymetli Meclis emekçileri; hepinizi Tahir Elçi Vakfı adına saygıyla selamlıyorum.

Sayın Başkan, Türkiye'nin en temel meselelerinden biri olan Kürt meselesinin çözümüne katkı sunma fırsatı olarak gördüğümüz Komisyon toplantısına vakfımızı davet etmenizden onur duyduğumuzu belirtir, davet için teşekkür ederim.

Kırk yıllık çatışmalı süreç her kesimden milyonlarca insanı etkiledi. Konuşmama kişisel tarihime ilişkin bir anekdotla başlamak istiyorum ki Komisyonun benim gibi milyonlarca yurttaş açısından önemi bir kez daha anlaşılabilsin. Ben eşime "15 Ağustos 2016 benim ikinci hayatımın ilk günüdür." derim hep, geçen cuma eşim bana "9'uncu yaş günün kutlu olsun." dedi. Anımsadım, PKK'nin 15 Ağustos 2016'da Diyarbakır'da gerçekleştirdiği bir bombalı araç saldırısından saniyelerle kıl payı, hafif yaralı kurtulmuştum. Yanında staj yaptığım ve hatırasını yaşatmak için adına vakıf kurduğumuz Diyarbakır Barosu Başkanı Avukat Tahir Elçi'yi yine bu çatışmalı sürece kurban verdik. Az önce Mahsum Batı bahsetti, hâlâ faili ortaya çıkarılabilmiş değil. Buradan da Tahir Başkanımızı saygı ve rahmetle anıyorum.

On binlerce Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı eşini, çocuğunu, yakınını, dostunu ağır insan hakları ihlallerinin yaşandığı bu çatışmalı süreçte kaybetti. Komisyon iki gündür bu kapsamda çok önemli bir kararla çatışmalı sürecin mağdurlarını ayırım yapmadan dinlemektedir; eminim, Komisyonun iki gündür dinlediği kişi ve kurumlar Komisyonun amacının gerçekleşmesi açısından ön açıcı olacaktır.

Sayın Başkan, Komisyonun çalışma usul ve esaslarının 2'nci maddesinde belirtilen, Komisyonun amaçları arasında yer alan, Komisyonun özgürlük,

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 51

demokrasi ve hukuk devleti alanlarında çalışmalarda bulunması toplumsal barışın tesisi yolunda sonuçlanmalı, bu anlamda Komisyon bir barış ve demokratikleşme müktesebatı oluşturmalıdır.

Sayın Başkan, kıymetli üyeler; şunu belirtmek isterim ki PKK'nin fesih ve silah bırakma kararını önemsiyoruz. Fesih kararının ardından silahların yakılması, silahların bir daha kullanılmamak üzere devreden çıkarılması yönünde oldukça güçlü bir mesajdır. Silah bırakan Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının ülkemize olan aidiyet duygularını yeniden inşa etmek zorundayız. Komisyonun çalışmaları bu konudaki toplumsal rızanın üretimi açısından oldukça önemlidir. Komisyonun uluslararası çatışma süreçleri deneyimleri kapsamında Güney Afrika, İspanya, Kolombiya ve Kuzey İrlanda modellerini incelemesi, yine, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği ve Birleşmiş Milletler Özel Raportörlerinin Geçiş Dönemi Adaletine İlişkin Müktesebatı'nın Türkiye'de de hayata geçirilmesi oldukça önemlidir. Hepimizin arzuladığı kalıcı barış ve refah ortamının oluşabilmesi için ciddi bir demokratizasyona ihtiyaç var. Bu anlamda, Komisyonun çalışmalarında dikkate alması gereken ve kümülatif anlamda "barış ve demokratikleşme müktesebatı" olarak adlandırabileceğimiz yol temizliği yapılmalıdır. Zamanın kısıtlı olması nedeniyle tamamını sıralamak imkânsızdır ancak önemli gördüğümüz birkaç hususu belirtmek isterim:

Kürt kimliği ve Kürtçenin anayasal güvenceye kavuşturulması gerekmektedir.

Yine, İHD de söz etti, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda konulan çekincelerin kaldırılarak yerel yönetimlerin güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, seçme ve seçilme hakkının özünü ortadan kaldıran belediyelere kayyum atanması usulüne son verilmeli, seçilmiş belediye başkanları görevlerine iade edilmelidir.

Yine, Türkiye, Avrupa Konseyinin müktesebatında yer alan Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme ile Bölgesel ya da Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'na taraf olarak Kürt yurttaşlarına uluslararası hukuktan kaynaklı hakları tanınmalıdır.

İnfaz Kanunu'ndan kaynaklı ayrımcı uygulamalara son verilmeli, bu kapsamda cezaevi idare ve gözlem kurullarının görevleri daha somut ve açık bir biçimde yeniden belirlenmelidir; bu sayede keyfî kararların önüne geçilmelidir.

Barış akademisyenleri başta olmak üzere kanun hükmünde kararnamelerle

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 52

işlerine son verilen kamu görevlilerinin işlerine dönebilmesi amacıyla yasal düzenleme yapılmalıdır. Özellikle yargı ve yürütmenin antidemokratik pratiklerinin yasal düzenlemeler yoluyla Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uygun hâle getirilmesi oldukça önemlidir. Bu kapsamda, özellikle Terörle Mücadele Kanunu başta olmak üzere ifade, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarını ihlal eden mevzuat ve kanunlar yürürlükten kaldırılmalıdır. Kolluk görevlilerinin işlediği suçlarda cezasızlığa son verecek yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Bu kapsamda, Anayasa Mahkemesi ve AİHM kararları çerçevesinde mevzuatta iyileştirmeler yapılmalı, yine adli kolluk teşkilatı kurularak polis ve jandarmanın sadece önleyici kolluk olarak görev yapması sağlanmalıdır.

Komisyonun yapacağı inceleme sonucu tartışmalı yargısal kararlarla mahkûm edilen Sayın Selahattin Demirtaş başta olmak üzere Osman Kavala, Can Atalay, Bekir Kaya, Selçuk Kozağaçlı, Çiğdem Mater gibi yargı mağdurlarının tahliye edilmesi için bir çağrıda bulunulmalıdır.

Yine, Türkiye, Birleşmiş Milletler Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme'ye taraf olmalıdır. Bu kapsamda, hukuk dışı infazlar ve zorla kaybedilme meseleleri için hakikat ve adalet komisyonunun kurulması gerekmektedir.

Sayın Başkan, kıymetli üyeler; sözlerime kültürel ve dinsel mirasımızı korumak amacıyla barışçıl toplanma hakkını kullanırken katledilen Tahir Elçi'nin sözleriyle son vermek istiyorum. "Birçok medeniyete beşiklik, ev sahipliği yapmış bu kadim bölgede, insanlığın bu ortak mekânında silah, çatışma, operasyon istemiyoruz. Savaşlar, çatışmalar, operasyonlar bu alandan uzak olsun." diyoruz."

Tahir Elçi'nin de her zaman tahayyül ettiği silahsız, çatışmasız, savaşırsız bir ülke için Tahir Elçi İnsan Hakları Vakfı olarak bu sürece destek ve katkımızı esirgemeyeceğimizi ifade etmek isterim.

Hepinize beni dinlediğiniz için teşekkür eder, Komisyona çalışmalarında başarı ve kolaylıklar dilerim.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ediyorum Sayın Şenses.

Şimdi, İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı adına Genel Başkan Sayın Fehmi Bülent Yıldırım'a söz veriyorum.

Buyurun.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 53

İNSAN HAK VE HÜRRİYETLERİ VE İNSANİ YARDIM VAKFI BAŞKANI
FEHMİ BÜLENT YILDIRIM - Teşekkür ederim.

Sayın Başkan, değerli üyeler; biraz önce Ahmet Şık Bey bizim elimizi sıkarken dedi ki: "Sizi burada gördüğüme şaşırdım, bugüne kadar bu konuda hiç çalışmanızı görmedim, şahit olmadım." Aslında biz 1987'den itibaren bu çalışmaların içerisindeyiz. 1991'de de rahmetli Erbakan Hoca'nın hazırlamış olduğu bütün raporları bizler hazırladık, o zaman İstanbul Millî Gençlik Vakfında görevliydik, 1993'teki Kongresi'nin bütün o tespitleri de yine bizim içinde olduğumuz, Başkanlığını yaptığımız bu komisyona aittir.

Ben bu Komisyonu çok anlamlı ve önemli görüyorum. Bizler Filipin-Moro, Tayland-Patani, Afganistan; Afganistan'da şu anda Taliban'la diğer gruplar arasındaki 10'uncu oturumu gerçekleştiriyoruz ve yine Somali'de ve ayrıca, Suriye rejimi, o dönem muhalifler, Türkiye-İran arasında da mekik dokuyarak ara buluculuklar yapmış bir vakıfız. İHH olarak ilk teşkilatlanmamızı da Kürtlerin yoğun olduğu şehirlerde kurduk 1992'de; o günden bugüne kadar çalışıyoruz.

Bu çalışmalarda, bu uluslararası ara buluculuklarda, Libya'da da aynısı, birçok anlaşmalara imza attık, şunu gördüm: Ülkenin dışında herhangi bir el bu barış masalarına veya çözüm süreçlerine veya silah bırakma süreçlerine müdahil oluyorsa süreç bir noktadan sonra tıkanıyor, ilerlemiyor. O nedenle Meclisteki bütün partilerin hemen hemen burada görev alması burada bir iradenin varlığını gösteriyor ve Meclis Başkanımızın da buna Başkanlık yapması "Evet, umudumuz var, bu süreç tamamlanacaktır." ifadesidir aslında. Bu sebepten dolayı hepinize çok teşekkür ediyorum.

Bu arada 2007'deki çözüm sürecine sebep olacak raporu da yine bizler çıkardık. İlk defa 4 bin küsur kişiyle -ki Mustafa Şen Bey de o zaman bu çalışma içerisinde yer aldı- anket çalışması yapıldı. Kendilerine dedik ki: Güneydoğu'da, Doğu'da 300'e yakın bir kesim var; bunlar aydın kesimler, çeşitli taraflardan oluşuyor, hepsi aynı şeyi söylüyor: "Halka inip şu soruları soralım." diye ve manşetlerde "Ezber bozan rapor" olarak çıktı ve biz bunu daha sonra ilettik Hükûmete, o sürecin başlamasında da çok büyük katkımız oldu.

Biz Kürt, Türk, Arap kardeşliğinin Orta Doğu'daki oyunları bozacağına inanıyoruz ve bu süreci gerçekleştirirken sadece Türkiye'yi düşünmedik, Türkiye'nin dışındaki bütün Kürt bölgeleriyle görüştük; Suriye, Irak, Orta Asya, Kafkasya, Ermenistan, Rusya, Almanya, Fransa, daha birçok yerlerle görüştük ve

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 54

birçok çalıştaylar yaptık ve yapmış olduğumuz çalıştaylara hemen hemen tüm kesimlerden insanlar da katılmış oldu.

Mavi Marmara'yla bir şeyi fark ettik, zihin dünyasındaki birlikteliği fark ettik. Mavi Marmara'da biliyorsunuz, Kürt ve Türk kardeşlerimiz şehit oldu, Arap kardeşlerimiz şehit oldu ve bütün bu topraklardaki Kürt, Türk, Arapların hepsi İsrail karşıtlığında, daha doğrusu, zulüm karşıtlığında bir bileşke ortaya koyabildiler. Önümüzde çok büyük bir tehlike var. Bu tehlike İsrail'in şımarıklığı ve bu tehlike bugünden yarına kapımıza kadar geliyor.

Bu arada şunu da ifade etmek istiyorum: Biz Esad'a bir rapor götürdük, dedik ki: "Bakın, Hama olaylarıyla ilgili emperyalistler burada çok ciddi bir iç karışıklığa sebep olacak." Bu raporu İran'a götürdük, Türkiye'ye verdik, Esad'a verdik. Hama olaylarında katledilenlerin hepsi isim isim tespit edilsin, hapisanelerde olanlar tespit edilsin, sağ kalanlar bırakılsın, gerekirse bunlar için diyet ödensin, tazminat ödensin, aksi takdirde bir iç karışıklık geliyor. Demek ki herhangi bir çatışma ortamında iç karışıklık oluşturabilecek birtakım güçler de var. Bu güçler bazen bizim nefsimiz oluyor yani hep dışarıdan aramaya gerek yok, bizim kibrimiz oluyor.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

Buyurun.

İNSAN HAK VE HÜRRİYETLERİ VE İNSANİ YARDIM VAKFI BAŞKANI FEHİMİ BÜLENT YILDIRIM - Şimdi, Komisyonumuzda arkadaşlarımız sırayla konuşacaklar ve şu ana kadar geldiğimiz noktaları sizlere anlatacaklar. Ben öncelikle hepinize çok teşekkür ediyorum ama Orta Doğu'yu birlikte ele almadıktan sonra, bütün Kürt bölgelerini ele almadıktan sonra sadece Türkiye üzerinden yapılabilecek herhangi bir gelişme yeterli olmayacaktır.

Ben bir kez daha teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ediyorum Sayın Yıldırım.

Şimdi, İHH adına ikinci söz Sayın Vahdettin Kayğan'da.

Buyurun.

İNSAN HAK VE HÜRRİYETLERİ VE İNSANİ YARDIM VAKFI YÖNETİM KURULU ÜYESİ VAHDETTİN KAYĞAN - Sayın Başkan, değerli Komisyon üyeleri; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 55

İHH olarak Kürt masasıyla, Kürt meselesiyle ilgili yaptığımız çalışmaların kısa bir özetini geçeceğim. Sayın Başkanın bahsettiği gibi, İHH olarak 90'lardan beri Kürt meselesiyle ilgileniyoruz; kuruluşumuzdan beri ilk teşkilatlandığımız bölge, ilk insani yardım çalışmalarını yaptığımız bölge. Bölgede meydana gelen insan haklarıyla ilgili ilk gündem yapan kurumlardan biriyiz. Özellikle 2007 Raporu da Sayın Başkan bahsetti, gerçekten o dönem çok gündem olmuştu ve çözüm sürecinin özellikle başlamasında büyük bir etkisi olmuştu.

Tabii, 2007'yle biz durmadık, biz hiçbir zaman yani 90'lardan, kuruluşumuzdan beri bölgede her zaman var olduk, her zaman bölgenin bütün kesimleriyle görüşebilen bir kurumuz. Biz özellikle 2013-2015 çözüm süreci döneminde bölgenin bütün illerinde çeşitli çalıştaylar yaptık, çeşitli toplantılar yaptık ve 2015'te Diyarbakır'da çok büyük bir sempozyumla yaptığımız o çalışmaları bir araya getirdik. Sempozyumumuza 600'ün üzerinde insan katıldı; her fikirden, her görüşten insanların olduğu, âlimin de olduğu sağın da olduğu solun da olduğu ve o dönem çözüm süreciyle ilgili, onun ilerlemesiyle ilgili endişelerimizi, onun ilerlemesiyle ilgili tıkanıklıkların neler olduğu, neler yapılması gerektiğiyle ilgili aslında bir yol haritası ortaya koymuştuk ama maalesef çözüm süreci inkıtaya uğradı ve çözüm süreci inkıtaba uğradıktan sonra özellikle hendek olaylarında, biliyorsunuz, çok büyük mağduriyetler oluştu. İHH olarak biz hendek olaylarından hemen sonra "Kardeşim-Braye Min" diye bir kampanya başlattık ve o dönem oradaki mağdur olan insanlardan on binin üzerinde aileye insani yardım çalışması ulaştırdık, yani bölgedeki çalışmalarımız her zaman insani yardım alanında zaten kurulduğumuz günden beri devam ediyor; yetim çalışması, diğer çalışmalar ama özellikle 2016 sonrası bölgede biz hiç durmadık. Vakıf olarak insani diplomasi biriminde Kürt masasını kurduk ve Kürt masası olarak da bölge illerinin tamamında, bölge illerindeki STK'lerle, kanaat önderleriyle, akademisyenlerle, aşiret reisleriyle yani Kürt meselesiyle ilgili bir sözü olan veya bir yazısı olan veya da bir şeyi olan ulaşabildiğimiz herkese gittik. Bunu yaparken de hiçbir zaman bu bizim ideolojimizde, bu bizim fikrimizde ayrımı yapmadan âlime de gittik, sağa da gittik, sola da gittik. Tabii, biz sadece de Türkiye'de yapmadık bunu, bunun aynısını Suriye'de ulaşabildiğimiz bütün Kürt gruplarıyla yaptık, Irak Kürdistan bölgesindeki bütün siyasi gruplarla yaptık, defalarca ziyaret ettik, onların bu meseleye bakışını inceledik. Bununla da kalmadık, diasporadaki bütün Kürt gruplarına gittik,

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 56

onlarla görüşmeler yaptık; Orta Asya'da, işte, Kırgızistan'a gittik, Kazakistan'a gittik, oradaki Kürtlerle görüştük, onların sorunları nelerdir, onların Türkiye veyahut da Orta Doğu'daki Kürt sorununa bakışı nelerdir... Bunlarla ilgili biz hem raporlarımızı hazırladık, hem şey yaptık ve bizim iç raporlarımız, kamuoyuna duyurmadığımız birçok raporumuz, birçok şeyimiz vardı ama özellikle bu 1 Ekim 2024 sonrası bu sürecin başlamasıyla biz Diyarbakır'da çok geniş katılımlı bir çalıştay düzenledik. Bu çalıştayımıza bölgedeki veyahut da Kürt meselesiyle ilgili yazıp çizen herkesi davet etti ve her kesimden katıldılar. Yani bizim masanın bir köşesinde Kürt Âlimler Medresesi Başkanı varken bir köşesinde de Kürdistan Komünist Partisi -bilmiyorum- Başkanı vardı; her kesimin aynı masa etrafında toplandığı bir çalıştay yaptık ve bu çalıştayın sonuç raporunu da kamuoyuna basın açıklamasıyla Sayın Başkanımız duyurdu. Ardından, İstanbul'da gene bir çalışma yaptık Mayıs ayında; İstanbul'daki çalıştayımızı da aynı şekilde kamuoyuna duyurduk ve aynı şekilde geniş katılımlıydı yani sadece bir camiayla, bir fikirle değil, bu konuyla ilgilenen herkesi çağırdık ve herkesin fikrini ortak noktalarda buluşturduk, o ortak noktalarda da... Şunu gördük orada: Herkes bir masa etrafına gelip konuşabiliyor; bütün farklılıklarımıza rağmen, bütün ayrılıklarımıza rağmen bir araya gelip çok rahat konuşabildiğimizi gördük orada; çatışmadan konuşmayla... Biz bunu görüyoruz, özellikle Kürt meselesinin gerçekten Orta Doğu'nun en önemli meselesi olduğunu; Suriye'de de önümüze aynı şey çıkıyor, Irak'ta da çıkıyor, İran'da da çıkıyor. Onun için, bunun bütüncül bir mesele olduğu ve bu meselenin bütüncül olarak çözülmesi...

Kürt-Türk-Arap kardeşliğinin inşa edilmesi Orta Doğu'nun barışı demektir, Orta Doğu'nun huzuru demektir, Orta Doğu'nun güveni demektir. Bu alanda İHH olarak elimizden gelen bütün gayretleri gösteriyoruz. Bizler yaptığımız bu çalışmalarda elde ettiğimiz sonuçları önerilere çevirerek arkadaşımız, inşallah, sizlere okuyacaktır.

Sabırla dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Çok teşekkür ediyorum.

İHH adına üçüncü söz Sayın Abdulkadir Özyiğit'e ait.

Buyurun.

İNSAN HAK VE HÜRRİYETLERİ VE İNSANİ YARDIM VAKFI TEMSİLCİSİ
ABDULKADİR ÖZYİĞİT - Sayın Başkanım, kıymetli vekillerimiz; hepinizi selamlıyor, burada bulunmaktan dolayı büyük memnuniyet duyuyor ve sizlere

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 57

teşekkür ediyorum.

Burada ben de birkaç hususa değinmek istiyorum. Benden önce konuşan Genel Başkanımız ve Yönetim Kurulu üyemiz Vahdettin Bey'in belirttiği gibi, bizler Kürt meselesini sadece Türkiye'nin doğu ve güneydoğusuna sıkışmış bir meselesi olarak değil daha geniş bir sahada çalışılması gereken bir mesele olarak gördük ve bu kapsamda da sekiz on yıldır hem Avrupa'da olsun hem Orta Asya'da olsun hem Kafkasya'da olsun birçok saha ziyaretleri gerçekleştirdik. Özellikle burada Orta Asya ve Kafkasya, bir de Avrupa'dan bahsetmek istiyorum diasporadaki Kürtler noktasında. Orta Asya, Kafkasya ülkelerini ve bu bölgelerde yaşayan Kürtleri hem kişi olarak hem de kurum olarak birden fazla defa ziyaret ettik ve kendileriyle görüşmeler yaptık. Bunların içerisinde Rusya, Kırgızistan, Azerbaycan, Ermenistan, Özbekistan ve diğer Kürtlerin yaşamış olduğu Kafkas ülkelerindeki, özellikle de 1940'lı yıllarda sürgün edilen, hatta Türklerle birlikte sürgün edilen Kürtlerle görüştük. Özellikle Kazakistan'daki bir husus çok ciddi anlamda ilgimizi çekti; bu örneği burada paylaşmanın özellikle bugünlerde bize ciddi anlamda fayda sağlayacağına da inanıyoruz. Kazakistan'da 30 civarında azınlık grup yaşıyor ve bunlardan bir tanesi de Kürtlerdir, biraz önce bahsettiğim gibi 1940'lı yıllarda sürgün edilen Kürtlerdir ve Kazakistan'daki Kürtlerin en büyük özelliklerinden bir tanesi ana dille eğitim ve Kazakistan'da hükûmet nezdinde temsiliyet sorununu çözmüş olmalarıdır yani 100 bin civarında Kürt'ten bahsediyoruz ve ana dilde eğitim hakları bulunmaktadır. Belki bu yeni süreçte ana dil sorununu; en çok gündeme gelen, halk arasında en çok konuşulan bir sorun olan ana dil meselesini bu bağlamda da inceleyebiliriz.

Bir diğer konu olarak şunu da ekleyeyim son olarak: Biz Kazakistan'daki Kürtlerin ana dilde eğitim sorununu incelerken hemen yanı başımızda bulunan Erbil'deki Türkmenlerin de ana dilde eğitim haklarını, Bulgaristan'daki Türkmenlerin de ana dilde eğitim haklarını veyahut da bu talepleriyle ilgili çalışmaları inceledik ve nitekim Erbil'de de Türkmenlerin ana dilde eğitim haklarını almış olmalarını da çok ciddi anlamda bir memnuniyetle karşıladık.

İkinci bir husus da Avrupa'da Almanya, Fransa, Belçika, İsviçre... Yani sekiz on yıllık süreçte ciddi anlamda buralara da gittik geldik. Buralarda Türkiye'ye gelemeyen veyahut da gelmekten çekinen birçok Kürt vatandaşıyla, orada diasporada çalışma ve faaliyet gösteren kişi ve kurumlarla görüşmeler yaptık. Yani bu mesele biraz başta da söylediğim gibi hani doğu ve güneydoğuya

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 58

sıkışmış bir meselenin ötesinde; oradaki heyecan ve umut, oradaki beklenti belki Türkiye'deki -ben Şırnaklıyım- Şırnak'taki bir kişiden veyahut da bir vatandaşımızdan daha yüksektir çünkü bu sorunun... Türkiye'de barış ve kardeşlik atmosferi Türkiye sınırlarını aşarak oralarda yıllardır ki bu yıllar dediğimiz onlarca yıldır, otuz kırk yılı aşkın bir süredir memleket hasretiyle, özlemiyle böyle bir süreci bekleyen insanların da ülkelerine geri dönmelerini sağlayacaktır.

Tekrardan, bizlere söz hakkı verdiğiniz için hepinize teşekkür ederim.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Çok teşekkür ediyorum.

İHH adına son söz Sayın Barış Oktay'a ait.

Buyurun.

İNSAN HAK VE HÜRRİYETLERİ VE İNSANİ YARDIM VAKFI TEMSİLCİSİ
BARIŞ OKTAY - Değerli Meclis Başkanını ve Komisyon üyelerini saygıyla selamlıyorum.

Bu Komisyonun hukuk ve anayasal bağlamdan çok, toplumsallaşmaya katkı sunacağını düşünerek, göz önüne alarak, burada sıralayacağım maddeleri daha çok toplumsallaşmaya yönelik olarak sıralayacağım. Tabii, bu maddeler arasında hukuki ve anayasal süreci ilgilendiren maddeler de olacaktır onu da ümit ederiz ki bu Komisyonumuz Meclise bu maddeleri taşıyarak orada değerlendirir diye.

Vaktinizi fazla almadan, sürecin toplumsallaşmasını önceleyen öneriler olarak:

1) Silahsızlanma süreci uzatılmamalıdır. Silahsızlanma sürecinin herhangi bir provokasyona ve sabotaja maruz kalmaması için uzatılmaması önem arz etmektedir. Bu ihtimaller göz önünde bulundurularak güvenlik tedbirleri aksatılmadan silahsızlanma süreci bitirilmelidir. PKK, silahsızlanma takvimini açıklamalı, silahsızlanmaya en kısa zamanda tümüyle son vermelidir.

2) İç-dış tüm kesimler Türkiye'yle ortak zeminde buluşmalıdır. Kürt meselesi son dönemde Türkiye dışında yaşanan bölgesel gelişmelerden bağımsız değerlendirilmeyecek şekilde uluslararası bir boyut kazanmıştır. 7 Ekim 2023 Aksa Tufanı sonrası Orta Doğu'da oluşan yeni dengeler ışığında Orta Doğu coğrafyasında yer alan tüm Kürt kesimlerinin Türkiye'yle ortak zeminde buluşması gerekliliğini bütün taraflar olumlu bir bakış açısıyla değerlendirmelidir.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 59

3) Süreç toplumsallaştırılmalıdır. Ülkemizde millî dayanışma ve kardeşliğin sağlanması ve kamuoyunun güveninin, desteğinin alınması için süreç toplumsallaştırılmalıdır. Sürecin toplumsallaştırılması için tüm kesimler sürece dâhil edilmelidir. Sivil toplum kuruluşları çatışma, çözüm dönemlerinde sürece tüm kesimlerin katılımını sağlamada görevler üstlenmelidir. Sivil toplum kuruluşları süreci izleyen şeffaflık, açıklık ve çoğulculuk ilkelerinin uygulanmasına katkı sağlamalıdır. Sivil toplum kuruluşları toplumsallaşmanın gözlemcisi ve uyarıcısı raporlamalarıyla sürecin devamlılığına katkı sağlamalıdır.

4) Siyasi partiler ve STK'ler süreci topluma mal etmelidir. Ülkemizin içerisinde bulunduğu millî beraberlik, dayanışma ve kardeşlik sürecinin devletçe ve milletçe desteklendiği unutulmamalıdır. Şüphesiz ki sürecin önemli bir ayağı siyaset, diğer ayağı da sivil toplum kuruluşlarıdır. Bu sebeple, bu süreçte hiçbir siyasi parti ve sivil toplum kuruluşu süreci sadece kendi talep ve çabalarına hasrederek hareket etmemelidir, süreci topluma mal etmeye çalışmalıdır. Dolayısıyla bu sürecin hiçbir partinin ve sivil toplumun propagandasına dönmesine müsaade edilmemelidir.

5) Siyasi aktörler umut dilini kullanmalıdır. Siyasi aktörler millî dayanışma, kardeşlik ve demokrasi sürecine dair söylemlerini hassasiyetle belirlemeli, toplumda öfke, umutsuzluk, acı hissettirecek ifadelerden kaçınmalıdır. Bu tarz ifadelerin bilinçli olarak manipülasyon ve dezenformasyon konusu olması ise süreci istemeyen tüm yapılar için yıkıcı fırsatlar doğuracaktır.

6) Siyasiler süreci devam ettirmede kararlı olmalıdır. Millî dayanışma ve kardeşlik süreci mutlak olarak devam etmelidir. Tüm taraflar kamuoyu önünde, hakemliğinde süreci şeffaflıkla sürdürmelidir. Ayrıca, sürecin takvimi halka duyurulmalıdır. Halkın, temel sorunları ve talepleriyle ilgili her türlü gelişmeyi ve planı açıkça öğrenmesi en doğal hakkıdır.

7) Halka, topluma paneller düzenlenebilir. Bütün toplumsal kesimleri içeren ve toplumlar arasında karşılıklı saygıya dayalı bir diyalog ve sivil düşünce zemininin yakalanmasını sağlayacak koşullar oluşturulmalıdır. Farklı görüş ve perspektifleri duyabilmek açısından diyalog son derece önemlidir. Bu manada, millî dayanışma ve kardeşlik sürecine toplumu dâhil etmek için siyasiler, kanaat önderleri, akademisyenler, âlimler, sosyologlar, psikologlar, tarihçiler, sivil toplum kuruluşları ve medya temsilcileriyle birlikte sunumların

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 60

yapıldığı paneller düzenlenebilir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız lütfen.

Buyurun.

İNSAN HAK VE HÜRRİYETLERİ VE İNSANİ YARDIM VAKFI TEMSİLCİSİ BARIŞ OKTAY - Birkaç maddede de hukuksal anlamda, Komisyonun Meclise taşıyabileceği maddeler anlamında dil ve kimlik problemi. Dil ve kimlik problemi Kürt meselesinin en önemli başlığıdır. Bu başlığa dair sıkıntıların anayasal düzenlemeyle giderilmesi durumunda sorun büyük oranda çözülmüş olacaktır.

9) Ana dilde eğitim hakkı. Ana dilde eğitim hakkı, gerek evrensel hukuk normları gerekse demokratik normlar bakımından bir insan hakkı olarak görülmektedir. Dil, hem bir iletişim aracı hem bir kimliktir. Dolayısıyla bu sorunun çözümü birçok sorunun çözümüne katkı sunacaktır.

10) Ahmed-i Hani kardeşlik yılı ilan edilebilir 2026 yılı için özellikle, daha öncesinde Yunus Emre ve Mevlâna yılları ilan edildiği gibi.

11) Diyanetin toplumsallaşma sürecine katkısı ele alınmalıdır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

Buyurun.

İNSAN HAK VE HÜRRİYETLERİ VE İNSANİ YARDIM VAKFI TEMSİLCİSİ BARIŞ OKTAY - Diyanet İşleri Başkanlığı dillerin yoğunlukla konuşulduğu dillere göre ana dilde Kürtçe hutbe, vaaz okunmasını sağlayarak dinî hizmetlerin ana dilde sunulmasını sağlayabilir. Medreselere, Diyanet ve MEB birlikteliğinde resmî statü vererek katkı sunabilir.

13) Millî Eğitim ders kitapları Türk-Kürt tarihini öne çıkararak katkılar sunabilir yanlışların üstünü çizerek. Özellikle Selçuklu Sultanı Alparslan ve Mervaniler dönemi, Diyarbakır'da kabri bulunan I. Kılıçarslan ve Kürtlerin birlikteliği, Harzemşahlar ve Diyarbakırlıların birlikteliği -ki Harzemşah'ın da kabri şu anda Diyarbakır'da araştırılıyor- Selçuklular, Eyyubiler, Artuklular, Yavuz Sultan Selim, İdris-i Bitlisî, Osmanlı Devleti, Kanuni dönemi ve Kürdistan coğrafyasındaki Türk ve Kürtlerin bin yılı aşkın kader birliği, din, tarih, coğrafya ve sosyoloji derslerinde işlenebilir.

14) Kürtçe üniversite kurulması Kürt nüfusunun yoğun olduğu İstanbul ve Diyarbakır gibi sembol illerde eğitim açısından önemlidir.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 61

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız lütfen.

Buyurun.

İNSAN HAK VE HÜRRİYETLERİ VE İNSANİ YARDIM VAKFI TEMSİLCİSİ BARIŞ OKTAY - Diğer bölgelerde de bu üniversitelere öğrenciler gelip okuyarak toplumsal zemine katkı sunulabilir.

15) Diyarbakır Anneleri; PKK, DEM PARTİ önünde çocuklarını bekleyen Diyarbakır Annelerinin çocuklarını bir an evvel ailelerine teslim etmelidir. Millî birlik, beraberlik ve dayanışma sürecine girdiğimiz bugünlerde kurtarılacak her can için büyük çabalar gösterilmelidir.

Ayrıca, Anneler diyalogu oluşturulabilir. Şehit Anneleri, Cumartesi Anneleri ve Diyarbakır Anneleri gibi bir diyalog grubu oluşturulabilir. Bu da benim kendi annemin, vatandaşların duygularına hitap edilmesi açısından buraya aldığı bir nottur, bir maddedir.

17) Ülkemizde yaşanan kırk yıllık terör olayları boyunca ailesinden herhangi birini yitirmiş insanların acısını yaşaması ve geleneklerine göre yasını tutabilmesi için çatışmalarda yaşamını yitirenlerin mezar tespit çalışmaları yapılmalı ve ailelerine teslim edilmelidir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız.

Buyurun.

İNSAN HAK VE HÜRRİYETLERİ VE İNSANİ YARDIM VAKFI TEMSİLCİSİ BARIŞ OKTAY - Yine, çatışmalarda aileleri tarafından yıllardır ölü ve kayıp olarak bilinen fakat Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) kaydında ölü olduğu tespit edilen ancak nüfus kaydında sağ olarak görülen kişilerin durum tespiti yapılmalı ve doğru bilgi mezarlarıyla birlikte ailelerine bildirilmelidir.

Millî ekonomik yatırımlar açısından bir madde, özellikle geçmişte terör olaylarından dolayı sermayenin ve yatırımların girmediği Doğu, Güneydoğu Anadolu Bölgesine iş imkânlarını ve yatırımları çekmek için devlet destekli istihdamlar sağlanabilir. Ayrıca, ülkemizde millî birlik, beraberlik ve dayanışmayı daha da artırabilmek için -örneğin devletimizin TOGG ve buna benzeri millî yatırımlarını- bölgede fabrikalar açarak katkı sunabilir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız lütfen.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 62

Buyurun.

İNSAN HAK VE HÜRRİYETLERİ VE İNSANİ YARDIM VAKFI TEMSİLCİSİ BARIŞ OKTAY - Sembol tarihi isimler önemli. Cumhuriyetten günümüze kadar Kürtleri çağrıştırdığından dolayı değiştirilen yer, mekân isimleri var. Örneğin, İstanbul Eyüp ilçesindeki Pierre Loti Tepesi'nin ismi aslında Yavuz Sultan Selim döneminde İdris-i Bitlisî idi, aslına uygun dönüştürülebilir.

Ayrıca -buna bağlı olarak, bundan ayrı da düşünebiliriz- 20'nci madde: Türkçeleştirilen Kürtçe isimler; belki tabelada çift isimli de olabilir, Türkçe-Kürtçe de olabilir. Öbür türlü, aksi hâlde, Kürt tarihi siliniyor, bir hikâye anlatıldığı zaman bahsedilen isim coğrafyada, tarihte yok olmuş oluyor.

Son madde, 21'inci madde, toplumda oluşan af beklentisi. Millî birlik, beraberlik, dayanışma ve kardeşliğin siyasi olarak pekişmesini sağlamak için başta siyasi tutuklulardan hasta ve tedavi sürecinde olanların ve diğerlerinin serbest bırakılma beklentisi oluşmuştur.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız, buyurun.

İNSAN HAK VE HÜRRİYETLERİ VE İNSANİ YARDIM VAKFI TEMSİLCİSİ BARIŞ OKTAY - Bu konuda, kapsamlı bir af çalışması yapılabilir. Ülkemizde geçmişte yaşanan siyasi olaylardan ya da çatışmalardan dolayı burayı terk etmek zorunda kalarak yurt dışına çıkmak zorunda kalan vatandaşların da geri dönmesi için oluşan af beklentisine olumlu cevaplar verilebilir.

Teşekkür ediyorum, var olun.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Çok teşekkür ediyorum.

Bugün buraya gelip Komisyonumuza sunumlar yapan, bilgilendiren, insan hakları alanında çalışmaları bulunan bütün vakıflarımıza çok teşekkür ediyorum. Burada dile getirdiğiniz konular zaten zabıtlar altına, kayıt altına alınmıştır. Ümit ederim ki sizlerin sadece burada değil, toplumda yapacağınız çalışmalarla da bu devam etmekte olan millî dayanışma, kardeşlik ve demokrasi çalışmasına büyük katkı sunarsanız. Ben de Komisyon adına sizlere çok teşekkür ediyorum.

Komisyonumuza on dakika ara veriyoruz.

Kapanma Saati: 17.47

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 63

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Açılma Saati: 18.18

BAŞKAN: Numan KURTULMUŞ

----- 0 -----

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın milletvekilleri, Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonumuzun 5'inci Toplantısının Üçüncü Oturumunu açıyorum.

İki gündür devam eden, öncelikle şehit aileleri ve gaziler, yakınlarıyla birlikte başlayan ve az önce insan haklarıyla ilgili dernek ve vakıfların temsilcileriyle tamamladığımız iki günlük oturumlarımızda herkes kendi fikrini, kendi görüşünü, kendi bakış açısını dile getirdi. Öncelikle şunun altını çizerek ifade etmek isterim ki bu Komisyonda davet ettiğimiz insanların dile getirdiği görüşler Komisyon tarafından kabul edilen ortak bir görüş değildir, herkes kendi görüşünü dile getiriyor ama bütün bu konuşmaları özetlemek gerekirse katılan bütün bu değerli misafirlerimizin hepsinin ortak olarak söylediği şey, bu sürece destek olacakları, bu sürecin doğru bir süreç olduğu, iyi yönetilmesi ve bir an evvel olumlu bir şekilde, barış ve kardeşlik içerisinde tamamlanması gerektiği yönündeki görüşleridir. Ayrıca, her bir grup kendi içerisinde bundan sonraki süreçlere katkı sunmak istediklerini ifade ettiler. Bunlar, bizim açımızdan, Komisyonun çalışmaları bakımından önemlidir diye düşünüyorum.

Şimdi, müsaade ederseniz, bundan evvel konuşanların konuşmaları hakkında söz almayalım zaten baştan kararlaştırdığımız anlayışa da uygun düşmez. Bunların hepsi tutanaklarda yerini aldı. Ben, sizlerin adına, bu tutanaklarda yer alan görüşlerin, Komisyonun resmî görüşü, ortak görüşü olmadığını tutanaklara geçirmiş oldum ancak, bugün, kendi vakfını da dinlediğimiz, rahmetli Tahir Elçi'nin kıymetli eşi Türkan Elçi'ye söz veriyorum.

Buyurun.

TÜRKAN ELÇİ (İstanbul) - Sayın Başkan, değerli milletvekili arkadaşlarım ve kıymetli basın emekçileri; şiddetin hüküm sürdüğü, insanların konuşmaya çekindiği bir zamanda şiddetin karşısında, masum sivillerin yanında durarak barışı talep ederken katledilen bir hukukçunun, bir insan hakları savunucusunun savunucusu olarak, takdir edersiniz ki silahların susmasından herkesten daha çok memnuniyet duyduğumu belirtmek isterim. Silahların hüküm sürdüğü bir

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 64

dönemde yaşam hakkının kutsallığının, hoşgörünün, şefkatin, empatinin, kardeşlik duygularının, insan onurunun, bilumum insani değerlerin taraflarca nasıl rafa kaldırıldığına ne yazık ki bizler şahitlik ettik. Anayasa'nın ve yasalarca teminat altına alınan temel hak ve özgürlüklerimizin, yaşamımızın teminatı olan hukukun askıya alındığına, adalete olan inancımızın yok edilerek ülkeye duyduğumuz aidiyet bağımızın nasıl zayıflatıldığına yine biz şahitlik ettik. Bu sebeple, bu masanın kurucularının barışı tesis etme gibi bir tahayyülleri var ise konuşacağımız ve hep beraber istişare edeceğimiz biricik konunun adalet olması gerektiğini hatırlatmak isteriz çünkü savaşın karşısında barış, barışın temelinde adalet vardır. Bu amaçla çıkılan yolda önümüzdeki taşları temizleyerek ilerlememiz gerekir. Barışı tesis edebilmek için objektif ve bağımsız bir yargının olması birinci öncelik olmalıdır. Yargı, ideolojik ve siyasi saiklerle karar vererek toplumu adalet arama noktasında karamsarlığa itmektedir. Bu sebeple, yargının bağımsızlığı için yapılması gerekenleri, suç işleyenlerin cezasızlık zırhının arkasına nasıl saklandıklarını, onları kimin veya kimlerin himaye ettiğini, suç işleyenlere yönelik cezasızlık politikasının yeni suçlara nasıl davetiye çıkardığını konuşabilmeliyiz. Yalnızca konuşmakla yetinmeyip bunlara kalıcı çözüm geliştirmemiz için yapılabilecekleri de ele alabilmeliyiz. Bunun hukuki boyutları birinci önceliğimiz elbette ama ardından gelecek çözüm önerileri ve atılabilecek adımlar toplumsal uzlaşya, bir arada yaşama kültürünü güçlendirmeye, insani değerlerimizi yeniden kazanmamıza katkı sağlayacaktır. Hukuksuz uygulamalarla, katledilmelerle, güvenlikçi politikalarla ve aynı zamanda hak talebinin şiddeti araçsallaştırarak bir yere varılmayacağı tecrübeyle sabit olunmuştur. Ülkemizin uzun yıllardan beri süregelen problemleri sağlıklı çatışma çözüm yöntemleriyle çözülmediği için, Kürt-Türk fark etmeksizin hazin sonuçlarından ne yazık ki herkes payına düşeni aldı. Ölülerden, yaşadığımız huzursuzluklardan samimiyetle ders çıkarmadan ve aktörler statükocu yaklaşımlarından vazgeçmedikçe hedeflenen barışa erişimin mümkün olmayacağı herkesin malumudur.

Barış tahayyülü yarının konusu olduğu kadar dünle hesaplaşmanın da konusudur. Uzun yıllardan beri yaşadığımız sorunların barışçıl ve kalıcı çözümü için geçmişte yaşadığımız mağduriyetlerin, özellikle faili meçhul cinayetlerin, hak ihlallerinin hasır altı edilmeden konuşulmasının elzem olduğu unutulmamalıdır çünkü barış, yaşayanların huzurlu bir hayata erişim talebi

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 65

olduğu kadar aynı zamanda ölülerin de ruhunun şad olmasına yönelik bir taleptir. Yaşayanlar, ölülerinin huzur içinde uyuduklarına inanmadıkça barışın gerçekleştiğini varsaymayacaklardır.

Bu hafta yapmış olduğumuz toplantılarımızda toplumsal barışın hak sahibi aktörlerinin dinlenilmesiyle toplumsal barışın en temel ilkelerinden birini gerçekleştirmiş olduğumuzu dile getirmek isterim. Mağdurların yaşadıklarını ifade etmelerine olanak sağlanmasının hem bireysel hem de toplumsal iyileşme açısından onarıcı bir yönünün olduğu unutulmamalıdır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız.

Buyurun.

TÜRKAN ELÇİ (İstanbul) - Yıllarca şiddetin, çatışmanın ve aynı zamanda yanlış politikaların neticesinde kutuplaşan ve birbirlerine karşı menfi duygular besleyen mağdurların acılarını anlatmalarına zemin hazırlanması, empati duygusunu kurulmasına ve vicdanların harekete geçmesine de imkân sağlayacaktır. Birbirimizi dinlemeden ne birbirimize karşı beslediğimiz önyargılarımız yıkılacak ne empati duygumuz gelişecek ne de ortak çıkarlarımızda buluşmamız mümkün olabilecektir. Toplumda kutuplaşmış bireyler arasında diyalog sağlanmadıkça aktörler arasında alınan kararlarla kalıcı bir barışın sağlanmayacağını bir kez daha hatırlatmakta fayda var. Bu tarihî dönemeçte, kendini dışlanmış hissedenlerin, ötekileştirilenlerin, adalet arayıp bulamayan küskünlerin sesi olabilmeyi başarabilmek bizim açımızdan tarihî ve insani bir sorumluluktur. Toplandığımız bu masanın etrafında yerini almış milletvekili arkadaşlarımızın kendi partilerinin politik kazanımlarından, dünyaya bakış açılarından, ideolojilerinden, mensubu oldukları mahallelerden, münezzeh bir yerden bakabilmeyi becerebilmesi insani ve aynı zamanda vicdani bir görevdir. Bu görevi hepimizin yerine getirmesi umuduyla tüm milletvekilleri arkadaşlarıma başarılar diliyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ediyorum.

Sayın milletvekilleri, gündemimizde yer alan konular böylece tamamlanmıştır.

Komisyonumuz 27 Ağustos Çarşamba günü saat 11.00'de yine bu salonda 6'ncı Toplantısını gerçekleştirecektir. Bu toplantıda Türkiye Büyük Millet Meclisinin önceki dönem başkanlarını dinleyeceğiz. 28 Ağustos Perşembe günü

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 20/08/2025

Sayfa: 66

de burada yine saat 14.00'te Türkiye Barolar Birliğini ve hukukçuları dinleyeceğiz.

Toplantıyı kapatıyorum.

Kapanma Saati: 18.28